

Servus servorum Dei'

Of de dienaar der dienaren Gods, genaamd BERDEN

door Koen VERWAERDE

Grafmedaillon van Thomas de Marchant d'Ansembourg en zijn echtgenote Anne Marie de Neufonge;
Kerk van Tuntange, Luxemburg.

Servus Fui

**De Dood zoekt zij die de minne bezingen:
Vrouw, kind en jaagt op oud en maant
Hen klaar te staan, de dans niet te ontspringen.
Bleke Dood! Jouw zeis hoeft geen koren
Te slaan, 't Klieft en maait op elke dag
De oogst, ons nabij, van zij
Die het leven niet langer is beschoren.**

**Bedekkende sluier, floers van nevels,
Op vel en bot, met grijnslach, kijkt hij ons 'an.
Als de dag komt, met spijt en bittere wrevels,
Het witte habijt over je spreidt.
Je zelf vraagt, jammerend geklaag:
Mag ik nu eeuwig dromen, in het kille graf
Dat mij wacht, bij ochtendgloren.**

Is er stilte? Lijkt het angstaanjagend of eerder vreemd? Ik kan mij best indenken dat bepaalde lezers nu actief de wenkbrauwen fronsen. Voor anderen zal het dan weer ontzag inboezemen. Zo zit dat wel, als je, zonder enige toelichting, een dusdanig 'curiositeitje' opgedist krijgt. Het fenomeen van de dood! Voor de meeste onder ons geen abstract betoog. En dat gedicht? Heus echt niet het product van sombere hersenspinsels of van iemand met een veel te late midlifecrisis! Daarbij, het valt niet te ontkennen dat het hier gaat over bevindingen zoals de ervaring van een toch gevoelig mens in een toch moeilijke omgeving. Hierbij zie ik mezelf een beetje als slachtoffer van een beroepskwaal. Je kunt me gerust "de waker van 's Heren akker" noemen. Je weet wel, hij die de sleutel houdt tot de "grote gelijkmaker". En verder, verder waan ik mezelf geen dichter! Veeleer, 'un poète maudit' (1).

Begraafplaats of kerkhof, ontelbare woorden zijn er de nek om gebroken. Zelfs het bij name noemen brengt het een grote verscheidenheid: dodenakker, pierenland, godsakker, plaats der hemelse zaligheid en het gaat zomaar door. Maar hoe je de site ook noemt, het is een plaats die meer dan vaak door mensen wordt gemedend. Uit angst voor de dood, maar voornamelijk uit kwellende onzekerheid die deze niet vertrouwde omgeving ons laat. Immers het speelse leven hoeft je niet te zoeken tussen doden. Het is wanneer een geliefde het aardse ruilt voor het onvoorstelbare, dat plots de drang blijkt om daar steeds weer present te zijn. Het loopt hoe het ook loopt, maar het object 'begraafplaats' krijgt meer bezieling naarmate het contact ermee groter wordt. Elk heeft er natuurlijk zijn bedenkingen over. Maar van alle clichés is mij de versleten beschouwing: '*dat allen er gelijk zijn*', een oordeel dat al te veel rammelt. Het standpunt wordt hierin gehuldigd dat mensen, noem ze, 'arm, rijk, stupide of geniaal', de dood ze wel gelijk maakt! Ronduit beschouwd wil dit zeggen dat het tastbare het hier haalt op de ziel van de mens. Lees bij dit laatste dat het gaat over zowel de mystieke als realistische benadering van het gegeven (2). Maar er is heus nergens nut toe om over dit standpunt in discussie te gaan. 'Alles Vergänglichliche ist nur rein Gleichnis', al het vergankelijke is slechts gelijkenis (3)! Hoewel en toch, denk ik dan, de criticaster! Er kunnen hier onmiddellijk voldoende argumenten aangehaald worden om het onderwerp tot een strijdbare gedachtenwissel te maken. In volle zekerheid gezegd: 'niemand ontkomt de dood', dat staat als een paal boven water. Het is de ultieme 'gelijkgerechtigheid' waarover men het heeft als men zegt dat ieder 'gelijk' is in de dood.

Laat het standpunt geen andere uitleg toe?

Wel, we zijn allen 'kinderen des toorns'. Dit is duidelijk, helder, klaar als glas. Maar hoeft dit nou een reden te zijn om te stellen dat er in de dood geen onderscheid bestaat! Zijn wij niet het product van onze omgeving, de opvoeding, ons irreversibel karakter en van een '*al of niet ontwikkelde*' begaafdheid. Wie durft te zeggen, dat de angstige Ensor gelijk is in de dood met Naatje Pet in de straat. Of dat de gemoedstemmige Spilliaert, representant van een eigen stijl en techniek, iemand was waarmee straten zijn geplaveid. Eindigt doorgaans een begrafenis niet, geregeld door het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn, door een '*aan op*' en '*aan af*' beweging van een lijkwagen; en dit bij gebrek aan belanghebbenden en/of familie. Alleen al bij de wijze als keuze van de lijkbezorging blijkt er een differentie van onderscheid. Het is zoals Dr. Lucien De Cock (4), docent aan de Artevelde Hogeschool Gent, schrijft: '*De betekenis tijdens het leven blijkt vaak nog het sterkst bewaard in het graf*'. Aanvullend zou ik durven stellen dat het niet eens gaat om het bouwfysische aspect van het grafplastiek die noodzakelijkerwijze in dit denkbeeld groots moet zijn. En het gaat echt niet om iemand voor de kop te stoten, maar zelfs de aanwezigheid van het stoffelijke restant, in welke toestand het is, mummie of beenderengruis (5), staat voor mij als onbelangrijk (6). Een gedurfde redenering, hoor ik wel zeggen. Die gaat lijnrecht in tegenover elke godsdienstige levensbeschouwing. In onze 'katholieke' Europese beschavingscultuur zijn wij nog steeds beïnvloed door het fenomeen van de opstanding, de wedergeboorte. En het is in dit laatste dat het antwoord ligt op de vraag naar het waarom van het 'schijnbaar' belang van het dode lichaam. Het lijkt betweterig, pretentius! Maar het is een standpunt zoals een ander en daarom ook geen onontkoombare waarheid. Maar wel is het mij een wensende verwachting dat ieder even stil staat bij het gegeven en de moeite neemt er even over na te denken.

Weg van het lichaam, weg van het tastbare, blijft 'iemand's ziel' bestaan als "zijn en/of haar" productieve arbeid als bijdragend is beschouwd. Dit laatste behoudt nut en waarde; schept erfgoed, op zowel politiek, cultureel of (zelfs) op godsdienstig vlak (in een denklijk toch moderne en volwassen samenleving?!). Echter het historisch beeld, het beeld van ons verleden, de visies op mens en maatschappij, laten ons weten dat er ook nare zielen bestaan. Demagogen die met hun decadente levensfilosofie de massa in beweging brengen, haar opruien met retorische middelen en leugenachtige voorstellingen en valse leuzen. Goede of kwade zielen, feit is dat het roemen van deze persoonlijkheden dan ook ontegenzeggelijk verbonden is aan de schaalgrootte van de omgeving en onlosmakelijk verbonden met de heersende cultuurinvloed en politieke toestanden.

Besluit: de discordantie (tegenstrijdigheid) van de gelijkgerechtigheid.

Moet het gezegd dat het tot het mensdom hoort iemand met smaad te bejegenen. Gewoon het kleinmaken van iemand's kunstscheppen, bijvoorbeeld, omdat juist die iemand net niet in het gewenste rijtje past. Vertel dit maar aan mevrouw Jozef Berden - Boydens, lijdzame hoedster van de 'artistieke ziel' van haar dierbare man (7).

De dood betekent voor ieder gelijkgerechtigheid. De belangwaardering van het individu, in tijd en ruimte, is inegaal. Ongetwijfeld komen er andere tijden waar verzwegen individuen uit de duisternis van de vergetelheid treden, om plots eigentijds en 'ongelijk in de dood' te zijn.

□ Memento vivere; GIL BOYDENS.

Toen ik haar huis binnenstapte en het vervelend gemiezerd van een veel te zachte decemberdag met een welgekomen deurenzwaai achter mij liet, voelde ik onmiddellijk in dit huis, de adem van hen die het leven aan de schone kunsten hadden gewijd. Een huis vol herinneringen, ingericht met smaak en stijl, getuigend van een zielsrust en zedelijk evenwicht.

Het blijkt stilaan een gewoonte, de duizend angsten die ik voel in 't gedrang om iemand te kwetsen. De angst voor het lege blad op het ogenblik dat ik de strijd aanbind om een boeiend verhaal te schrijven waarvan het onderwerp vandaag de mens 'Jozef Berden' focust.

Uit kanttekeningen, die gewoonlijk overdadig de marge van mijn notaboekje vullen, blijkt dat ik, wel onbewust en opnieuw, de vriendelijke dame voor mij had willen omschrijven. Haar onwaarschijnlijke verschijning. Haar stem, nog meisjeshelder, maar die des te meer opvalt door het taalgebruik. Een taal gekruid met Attisch zout en heerlijk vol met gevatte opmerkingen en gezegden. Denklijk toch, het resultaat van haar ontvankelijk gemoed en de inspraak van haar hart en geweten. Zonder twijfel, een vrouw met cultuur! 't Is moeilijk te bekennen, maar ze deed mij ook een beetje oneerbiedig denken aan een stripalbum uit mijn jeugd: 'De Zwarte Madame'(8). Maar 'Gardavoe'(8), hier paste de kleding niet naar maat. Steeds gehuld in het zwart (9). De kleur die ze koos vanaf het ogenblik dat haar man haar was ontnomen. Op haar borst draagt zij haar mooiste sieraad, zijn medaillonportret.

Zou er iemand vragen haar te omschrijven, dan zie ik geen zwart, noch somberheid. Zij doet mij denken aan weideflora, tooi der zomerse velden. Koppig tegen ongunstige winden. Vleidend tegenaan oprechte warmte.

Mevrouw Jozef Berden, Gil Boydens, houdt zielsveel van haar man. Zijn dood is geen voltooid verleden tijd. Zijn overlijden geen punt. In het doelgerichte streven het artistieke levenswerk van haar man te vrijwaren, blijkt het gemis de onuitputtelijke bron om verder te gaan. Haar lijdensweg kun je het noemen. Maar welbehagen voelt zij als ze enkele van zijn muzieknotaties en composities toont. *'Eigen creaties'*: zegt zij dan, met wellend vocht in d'ogen en hijgend hart. In een cirkel staan kartonnen dozen vol met levenswerk, wachtend, op de welwillende vorser, kunsthistorici of musicologen. Gil wenst dan ook, kennisvol, het kunstscheppen van haar man te archiveren. Ze begrijpt de houding niet van het plaatselijk bestuur van de stad. Ook niet van de heemkundige verenigingen en cultuurbewegingen in Oostende. *'Moet ook zijn levenswerk verdwijnen, vooraleer iemand reageert?'*, vraagt ze mij ietwat driftig.

Maar daar was ik even niet aandachtig. Aber fürs denken kann man niemand henken! Was dit niet dezelfde vraag als jaren terug? Toen had ik, mevrouw Gilberte Schepens, ook geadviseerd en blijkbaar kunnen overtuigen om een 'aanvankelijk' deel van het persoonlijke archief van haar overleden man aan het Oostends Archief (Stadsbestuur) te schenken. Maar wat voor Daniël Farasyn (10) telt, telt ook voor Jozef Berden, en nog vele anderen. Met de dood begraaf je nu eenmaal niet de talenten van de meester (zie inleiding). Kennis laat je niet ongebruikt liggen! Het levenswerk van Jozef Berden zijn als statiën in een rijk en boeiend leven, maar zijn ook toonaangevend en rijk aan educatief gegeven. Ook wat Jozef Berden ons naliet mag niet verloren gaan!

Maar dan heb je mijn eerste vragenlijst en die dient afgewerkt. Terwijl ze antwoordt, zie ik in d'r ogen het verleden glijden in het heden. Mevrouw Berden vertelt. Geboren in Oostende als Gilberte (Gil) Boydens. Ze heeft nog een broer, Honoré. Bevestigend antwoordt ze op mijn vraag of hij de vriendelijke man is, een welbekende van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, afdeling Oostende. Haar ouders waren beiden Oostendenaars. Haar vader, Honoré Boydens, (zelfde naam als haar broer) was scheepsexpert. Haar moeder, Martha Bruneel, had het moeilijke beroep van huismoeder en is jammerlijk op nog jonge leeftijd overleden. In een overvloed van geleefde dingen vertelt de welbespraakte dame, dat bij d'r thuis muziek een belangrijke plaats innam. Ofschoon de familie in de Frère-Orbanstraat woonde, gingen zij zondags naar de hoofdmis in de Sint-Jozefskerk. Daar speelde immers een jonge talentrijke en beloftevolle orgelist. Ik herinner mij goed, lachte Gil gelukkig, dat vader met zekere aandrang zei dat het 'plechtig' gebeuren zich vooraan de kerk afspeelde. De reden hiertoe was dat ik steeds, op zijn schoolmeisjes, verlangend omkeek naar het doksaal. Je kon maar nooit weten dat ik slechts een glimp zou opvangen van die jonge talentvolle organist. Hoe kon zij toen weten dat deze organist de door hem gebrachte samenklank van tonen haar ziel voor altijd zou blijven ontroeren!

De tijd is steeds kort gemeten. Er was veel gezegd en kennis gemaakt. Gil was zo innemend. Een boeiende vertelster. Hierdoor vergat ik vaak te noteren en dit tot mijn grote spijt later. Of was het niet op haar vraag, om over sommige dingen maar liefst verzuimend te schrijven. We namen afscheid zonder te denken aan een volgend rendez-vous. Waren we beiden een beetje in de war? Wellicht wel. Al die ontwakende herinneringen waren zo vermoeiend, maar toch zo mooi en krachtig tot leven gebracht. De natte mist was blijven hangen. Ik zette mijn kraag van m'n overjas op vóór ik de deur uitging, maar niet vooraleer hartig afscheid te nemen van de vrouw voor wie ik een blijvend respect zal koesteren. Schemerige straten, kunstmatige schaduwen tekenen zich af op toevallige gevelmuren. Gewoon een teveel aan passerend autolicht in een veel te enge straat, dacht ik. Ik was op weg naar huis met volle zin en overtuiging om Gils verhaal te schrijven.

Er gingen enkele maanden voorbij. Ik wilde Gil de nodige ruimte gunnen. Ik dacht wel dat het niet zo evident zou zijn om je eigenste leven zomaar aan iemand, halfbekend, te vertellen. En wat

herinneringen betreffen. Iedereen weet toch dat deze slechts ontwaken bij onbeholpen momenten. Je kunt ze heus niet zomaar in gewenste hoeveelheden voor het geheugen halen.

Toen Gil mij opbelde, lachte ze heel verlegen en vertelde dat ze nu wel alles op een rijtje had gezet. Documenten, foto's en heel wat uitgeknipte reportages waren nagepluisd. Met een fiere klankkleur in haar stem, zei Gil, dat haar man en zoon elke publicatie, in tijdschrift of krant, bijna plichtsbewust uitknipten, wanneer het ging over de Sint-Jozefkerk, het orgel en/of Jozefs eigenmachtige optreden (ook wat recitals betrof in het buitenland). Ik moest maar komen kijken!

Op het gezegde uur stond ik daar. Een duw op de bel en eventjes later werd de deur geopend met een altijd vriendelijke goedendag. Ook Kristien, mijn vrouw, was meegekomen. Wat ik toen wist, had ik haar verteld en haar zo een beetje deelgenoot gemaakt. Kristien stond daar als een echt nieuwsgierig Aagje en wilde zoals ik toch, zoveel meer weten. Charmante Gil was aangenaam verrast en bood haar onmiddellijk na het binnenkomen, koffie en (meerdere) gebakjes aan.

Toen ik mijn notaboekje opende werd mij vriendelijk verzocht te wachten. Gil haalde een taperecorder boven en liet mij (genietend) een opname horen. Het was een opname van Radio 3 voor het programma 'Drieklank', uit 1997, ter gelegenheid van het tien jaar overlijden, op 16 november 1987, van Joseph BERDEN. Dit herdenkingsconcert had toen plaats gehad in de kerk van de Paters Dominicanen in Oostende en werd schitterend neergezet door meester-organist Chris Dubois. In het programma werd verder ook de bekende producer Piet Van Bouwel ondervraagd door mevrouw Sylvia Broeckaert. In zijn commentaar zei Van Bouwel dat Berden over een meesterlijk improvisatietalent beschikte. Niemand in België had hem kunnen evenaren. Tussen 1947 en 1954 had Meester Berden bij het toenmalige N.I.R. (= Nationale Instituut voor Radio-omroep) maar liefst 143 rechtstreeks uitgezonden recitals verzorgd. Een repertoire dat een 635-tal titels omvatte gaande van zowel klassieke als mondaine orgelmuziek en opera- en operettemuziek tot bewerkingen van symfonische muziek als toenmalige moderne muziek en jazz. Na lang zoeken in het BRTN-archief had men de hand kunnen leggen op een zeldzame opname. Piet Van Bouwel had het hierbij over het Delmotte-orgel van Studio 4. Dit orgel was in jaren niet meer bespeeld. De reden hiervoor was dat er geen voldoende fondsen beschikbaar waren om het maar simpel weg in orde te stellen. Maar de echte reden was dat men over een vaardigheid en virtuositeit diende te beschikken om dit instrument te bespelen. '*Meester Joseph Berden beschikte hierover*', zei Piet Van Bouwel en bij deze woorden werd er in een bijna zelfde tijd de zeldzame opname de ether ingestuurd.

'*Fantastisch toch, Koen*', zei Gil gelukkig. Heb je gehoord hoe hij met het orgel een slepend geluid kan voortbrengen. Zelfs de wind bootst hij na met zijn orgel! Zijn muziek behoudt altijd een persoonlijke karakteristieke en levendige beweging, ik noem het zijn persoonlijke scherzo. Ik zal wel de mindere zijn, geen deskundige of van enige muzikaliteit onderlegd, maar toegegeven, dit had ik inderdaad nog nooit eerder gehoord!

Er was koffie en gebak en uiteraard de lijst met nieuwe vragen. Het verhaal '*Joseph Berden*' zou nog even moeten wachten. Graag had ik het nu over die 'sterke' vrouw achter de Meester. Cliché, hoor ik u zeggen. Ach neen! Als Berden een virtuoos mag genoemd worden, mag Gil gerust beschouwd worden als de rode draad zijn doorheen hun leven. Zonder haar, zonder zijn werk, zou hij voor alle genot, voor elke gewaarwording in het leven, waarschijnlijk immuun gebleven zijn. De mens '*Berden*' leefde voor zijn vrouw en voor zijn muziek. Dit was duidelijk en geen woord overdreven.

Als ik mag vragen, Gil, '*vanwaar die interesse voor muziek?*' Och, die zal er altijd geweest zijn! Ze keek mij verwonderd aan en gaf de indruk dat een vraag als deze niet onmiddellijk belangrijk scheen. Aarzelend, om dan eerst schromend voort te gaan, kwam haar verhaal tot bloei; '*weet je, toen ik nog een kind was speelde moeder vaak piano*'. '*Ik ben het met de moedermelk ingegeven*'.

Mama heeft mij altijd aangemoedigd om muziek te studeren. Toen ik tien was heeft zij mij ingeschreven in het Muziekconservatorium van Oostende. Ik zat in dezelfde klas van Madeleine Spilliaert. Bij lerare Frémaut speelden wij samen (vierhandig) werken van o.a. Hayden en Mozart. Madeleine en ik, het was een vriendschap die blijvend was tot de familie Spilliaert besloot terug in Brussel te gaan wonen (1935). Dan kwam de oorlog en ik heb van Madeleine niets meer vernomen. Ik denk nog vaak aan onze gelukkige Conservatoriumjaren.

Maar weet je, vader was aanvankelijk niet zo gelukkig met moeders beslissing! Hoe vaak riep hij niet uit dat hij gestoord werd in zijn werk en dit op zijn eigenwijze en door iedereen gekende manier: '*Verdouche, verdouche, verdouche*'! Solfège en de vele piano-études ter oefening of toetsing van de technische vaardigheid was blijkbaar voor hem tergend en storend. Begrijpelijk hoor, want de administratieve afhandeling van zijn dossiers, als scheepsexpert, werden bij ons thuis afgewerkt. Ik denk wel dat hij het goed bedoelde, want toen ik achttien was hebben mama en hij mij ingeschreven in het Conservatorium van Brussel. Ondertussen was ik er van overtuigd dat ik muziklerares wilde worden.

'*Was je op je achttiende bewust dat Joseph Berden een rol in je leven zou spelen*'? Ach neen, Koen toch, zei ze met een diepe stem, maar bloosde van genoegen. Hij was mij bekend. De talentvolle organist van de Sint-Jozefskerk. Ik bewonderde hem stilletjes, die verstrooide eenzame en gedistingeerde jongeman. Maar het water was mij veel te diep. Ik dacht dat deze afstandelijke, doch heerlijke jongeman niet voor mij kon vallen. En ondertussen reisde ik alleen naar Brussel, naar het Koninklijke Conservatorium. Ik kreeg er les van Prof. Bosquet, na de 'Eerste Prijs' in Oostende gehaald te hebben: ik was Laureaat Piano / muziekgeschiedenis in 1937- 1938.

En in Brussel! Vader en moeder waren bang dat er met hun dochttertje iets zou gebeuren. Gil gaf mij de indruk dat zij na al die jaren, de zorg en kommer van haar ouders, nog steeds wat overdreven vond. Ik moest met regelmaat van de klok bij een nicht van moeder, in Brussel, op bezoek gaan. Tante Jeanne Bruneel was mijn chaperonne en hield wel degelijk een oogje in het zeil! Toen ik haar vertelde dat er een vriendelijke man mijn bagage had aangenomen op het ogenblik dat ik de trein wilde uitstappen, zag ik in haar ogen het wantrouwen en verzet en haar denken van '*wacht maar*'. De jongeman moest met regelmaat de trein nemen van Moeskroen naar Brussel. Hij was een zoon van een textielabrikant. Wij hadden onschuldig kennis gemaakt en zouden, als de gelegenheid het toeliet, samen de treinreis maken. De eentonigheid van het toenmalig treinreizen zou aldus een beetje opgefleurd worden. Gelegenheid maakt genegenheid, zal tante Jeanne wel gedacht hebben. De volgende aankomst in Brussel stond zij daar. Zij klampte de jongeman aan en zei: '*Monsieur, ça n'est pas une jeune fille que l'on accoste*' (*Mijnheer, dit is geen meisje dat men zomaar aanspreekt*). Met dit voorval had ik wel begrepen dat ik niet veel bewegingsvrijheid had. Ik zocht zo enige afleiding bij het volgen van muziekconcours of één of andere open voorbereiding tot muziekwedstrijden aan het Koninklijk Muziekconservatorium. Vaak was mijn vriendinnetje met me mee. Op een bepaald ogenblik vertelde ze mij dat er in de namiddag de bijzondere prijs 'Arnold' doorging en dat het 'un Ostendais' was die deelnam. De Oostendenaar bleek Joseph Berden te zijn. Na het ganse solemnele gebeuren ging ik hem natuurlijk feliciteren. Ik vertelde hem dat ik ook in Oostende woonde. Zijn antwoord hoorde hemels; hij zei dat hij me kende en stelde in één ademtocht voor om samen de trein naar huis te nemen. Wij hebben die dag kennis gemaakt en veel verteld. We waren beiden onder de indruk van elkaar. '*Le grand coup de foudre*': zei Gil, met d'r ogen die blonken als lichtjes in de duisternis en een lach die haar zo typisch was. Die avond kwam ik laat thuis. Joseph was een heer van fatsoen en bracht me naar huis omdat hij wist dat mijn ouders ongerust zouden zijn en om uitleg vragen. Moeder aanvaardde hem onmiddellijk! Vader had meer tijd nodig; daarom is hij ook mijn vader, zeker?

Gil had de smaak van het vertellen te pakken. Ik liet d'r zo gaarne doen, terwijl ik droedelend mijn vragenlijst doorstreepte. Het was 10 mei 1940. De Duitse invasie. Moeder met haar groot hart had een Luikse familie tijdelijk een onderkomen gegeven. Deze familie was zinnens om via een Noord-

Franse haven alsnog de oversteek te wagen naar Groot-Brittannië. Rond 16 mei, samen met deze Waalse familie, namen mijn ouders, mijn broer en ik, de vlucht.

Ondertussen waren Joseph en ik duidelijk vriendjes geworden. Ik was zo verliefd op hem! Hij had zo een moeite met mijn vertrek. De dag nadien wilde hij ons achterna. En weet je, Koen, dan nog wel met zijn fiets. Hij had zijn koffer gemaakt en alles wat er instak was zijn smoking en wat ondergoed, vertelde Gil in lachen uitbarstend. Zijn vader heeft dan gezegd dat het welletjes was en hij best zijn fiets kon bergen, samen met die koffer. Ach Koen, zuchtte Gil. Het vrouwtje kromp van weemoed om dan opnieuw daar in vreugde te staan: *'ik geloof dat Joseph onze familie heeft gered van de dood'*! Uiteraard lijkt dat overdreven vandaag, en toch. Het was de bedoeling van mijn ouders om naar Le Havre te reizen. Toen we in Dieppe arriveerden zaten we vast. Het was nu mijn beurt om nukkig te doen. Ik wilde niet naar Groot-Brittannië, wat dacht je wel. Eens we daar waren zou ik mijn Joseph niet meer terug zien. Mijn ouders hadden alle moeite om mij in toom te houden. Ik stelde zelfs voor dat zij de reis alleen zouden maken. Ondertussen had vader het voor elkaar gekregen dat we konden inschepen om toch nog in Engeland te geraken. Je hoeft niet zo te krijsen, riep vader woest uit! En met die woorden had hij blijkbaar al beslist om de oversteek naar de vrijheid te staken. Ik heb mij vroeger nog wel afgevraagd of het niet de ziekte van moeder was die zijn beslissing toen heeft bepaald. Deed hij het voor mij en Joseph of had vader nog andere plannen? Dit weet ik tot vandaag niet. Het was 21 mei 1940, Duitse oorlogsvliegtuigen vlogen over de stad en haven en dropten hun bommen. De markt stond vol met paarden. Het was een vreselijk schouwspel! We hadden geluk want wij waren niet ingescheept. Zelfs een Brits vaartuig varend onder het vaandel van het Rode Kruis werd gekelderd. Er werd beslist om naar huis te gaan en zo denk ik, dat Joseph ons leven heeft gered. Onmiddellijk naar huis, zo is het niet gegaan! Na allerlei omzwervingen, Le Havre, Rouen, enz... waren wij eind augustus uiteindelijk terug in Oostende.

Terug thuis wilden Joseph en ik zo vlug mogelijk gaan trouwen. Vader vond dit toch maar te vroeg. Weet je, ik was nog geen éérentwintig jaar oud. Maar moeder zei: *'laat hen toch, je ziet dat ze voor elkaar geboren zijn'*. Wij zijn op 08 oktober 1940 getrouwd, een maand na mijn éérentwintigste. Moeder is het jaar erop, in januari, overleden. Ze was amper 48 jaar oud.

Ik heb zo een gelukkig huwelijk gehad. Zevenenveertig jaar waren we getrouwd. Als ik het zo mag stellen: *'we zijn samen volwassen geworden. Gegroeid in het leven. We hebben mooie tijden gehad. We leefden voor zijn carrière en ons gezin'*.

Twee kinderen hadden we, Anne-Marie en Jean-François. Drie kleinkinderen. Eén van de kleinkinderen, Delphine, was het oogappeltje van mijn man, Joseph. Zij was zijn zonnetje in zijn lege huis of moet ik zeggen in zijn treurkelder. Vandaag vinden Delphine en ik troost bij elkaar. Dit sinds het overlijden van haar geliefde grootvader en mijn man.

Jawel, de laatste jaren van Josephs leven waren moeilijk; maar daarom niet minder intensief. Joseph had zich weliswaar van de buitenwereld afgesloten. Hij ging zich met volle overgave in zijn daarvoor omgebouwde kelderverdieping bezighouden met schilderkunst. Hij was een zo veelzijdig man! Hij kopieerde werken van Rubens, Renoir, Rongier, enz.. Hij was een tweede Vanderveken. Je weet wel de persoon die het gestolen paneel van het Gentse Altaarstuk, De Aanbidding van het Lam, 'De Rechtvaardige rechters', van 'Van Eyck', heeft geschilderd. Zo secuur en gedisciplineerd kopieerde hij de kunstwerken. Uren hield hij het vol om het kleinste detail te schilderen. Zijn schilderijen waren als een afdruk van het originele. Weet je, Koen, dit jaar in november is het twintig jaar geleden dat Joseph is overleden. Nog geen enkel moment is hij uit mijn gedachten geweest. Ik leef elke dag terug dicht bij hem en weet dat het niet lang meer zal duren voordat ik

dan eeuwig bij hem mag zijn. Ik ben blij met je gedicht en het speciale fotomedaillon van twee liefhebbende dode wezens. Het geeft dat gevoel weer waarover ik spreek. Het liefhebben tot in de dood! En als je het opdraagt aan Joseph, dan wil ik het als grafschrift op zijn grafmonument!

Er was een klein moment stilte. De eer die mij te beurt viel! Maar meer de levensherinneringen van Gil die haar emotioneel een beetje deden wankelen. De stilte werd doorbroken toen ik 'opzettelijk' nog een kop koffie vroeg. Ik keek Gil aan, haar lippen waren droog en gespannen. Maar Gil beschikte inderdaad, zoals haar zoon ooit eens had geschreven: *'over een onblusbare energie'*. Noem het maar vasthoudendheid, een ongelooflijke kracht om verder te gaan.

Omdat ik wist dat ik die avond naar huis wou met een degelijke basis voor het verhaal, maar ook niet enige druk wilde uitoefenen op die frêle schouders van dat dametje voor mij, weerhield ik geregeld haar aandacht om het dan even te hebben over haar mooie interieur. Maar wat dacht ik? Alles kwam terug naar af. Ook haar interieur bracht ons terug bij Joseph Berden. Jarenlang was het onze hobby: verzamelen van antiquiteiten. We spaarden en kochten 'oude' voorwerpen. We restaureerden zelf en waren op een bepaald ogenblik met vereiste kennis en bekwaamheid meer dan nodig onderlegd. *'Ik denk dat het gevoel om schoonheid in zaken rond je te herkennen niet aangeleerd hoeft te zijn'*, zei Gil. *'Je hebt het of niet, zo simpel is het'*!

'Maar wacht eens effe', zei Gil, met d'r ogengloed die mij recht aankeek en mij steeds weer bezielde. Ze ging weg om gewoon daar terug te staan. In haar hand, een kleine koffer. *'Weet jij wat dat is?'*, zei ze, in de typische toonkleur van haar stem. *'Wel, dit is de schilderdoos van Ensor'* en ze opende deze. Kijk, dit zijn nu eens van die momenten in 't leven waarvan je gewoon van je fiets valt en dit zonder er ooit ééntje gehad te hebben! Een innerlijk gevoel zegde mij om dringend dit unieke gegeven digitaal op te slaan en haar te overladen dan nog wel met duizend vragen. Platonisch enthousiasme, dat was wat ik voelde. Hoe, wat en waar, stotterden de vragen over mijn gespannen fijne lippen. Gewoon heerlijk en dat ik dat mocht meemaken!

Gil vertelt dat Joseph de schilderdoos van Ensors nichtje had gekocht na diens overlijden. Een waardevol souvenir dat hem herinnerde aan de vriendschap die hij had met de meester.

Halfvijf in de namiddag. Drie mensen in een aangenaam gesprek, Gil, Kristien en ik. Mijn vragenblad bleek doorstreept. Le moment suprême, zei ik, en lachte de twee dames toe. Het levensverhaal van de meester en virtuoos Joseph Berden. Door sommigen verafschuld en ontkend, door jalousie en onbegrip. Door anderen bewonderd en geprezen. En waarschijnlijk bij deze laatste omdat zij nu eenmaal over de nodige kennis beschikten om te oordelen aan wat een virtuoos dient te beantwoorden. Is hij het niet, die een bepaalde kunst technisch volmaakt beheerst. Is hij het niet, die in het bespelen van een muziekinstrument een bijzondere bedrevenheid verworven heeft. Een virtuoos is hij die aanraakt, musiceert.

“Wacht, Koen, vooraleer je nog vragen stelt”, zei Gil, “moet je kijken in deze mappen”. Gil reikte mij zes mappen aan. Ze had met veel geduld en scherpzinnigheid een soort selectie gemaakt uit de vele dozen vol documentatie. Vervolgens had ze de gesprokkelde documenten, volgens onderwerp, in mappen ondergebracht. Op elke map stond een woordje uitleg. Map één, Joseph Berden, Servus Fui (Ik was dienaar). De map waarin ‘het levensverhaal’ in krantenknipsels was opgetekend. Het waren diverse artikelen, uit krant en/of tijdschrift, verzameld doorheen de jaren. Het gaf mij onmiddellijk een duidelijk overzicht van waar en wanneer Joseph Berden, in binnen- en buitenland, had geconcentreerd. Een tweede en een derde map ging over gerechtelijk getouwtrek en bewijsstukken waarover ik Gil ten stelligst beloofde niet uit te wijden. Map vier handelde over het Conservatorium van Oostende. Een vijfde map was dan weer een aanvullend geheel van krantenknipsels van allerlei aard, maar voornamelijk wat plechtigheden betrof. Map zes, tenslotte, was een bijeengebracht geheel van familiale dingen, voornamelijk wat haar genegen broer verwezenlijkt had in het cultuurmidden van zijn woonplaats Nieuwpoort. Maar daarin zaten ook diverse partituren. Hierover zei Gil dat het ging over volledige notering van koor- en/of orkestcomposities, door Joseph bewerkt. Ik was wel blij met die mappen. Maar je kunt uiteraard nu de vraag stellen of het de moeite loont, met een dergelijk en goed gedocumenteerd archief, om alsnog over het levensverloop van Joseph Berden te schrijven. Laat het duidelijk zijn. Voor Gil is het van emotioneel belang dat het ‘*leven en werk*’ van haar dierbare man wordt uitgedragen. Het is voor haar een levensopdracht. En wat mezelf betreft? Wel, toen ik de zes mappen met documentatie bij een eerste oogopslag bekeek, wist ik al gauw dat er een taak was weggelegd om al dat materiaal op correctheid te controleren. Een hele klus, zoals dit achteraf bleek. Bovendien had ik wel zin om dieper te graven in het levensverhaal van die ‘*Joseph Berden*’. Dus niet het joviale of het te gericht bespelen van het onderwerp (9). Laat ons een levensschets maken van de mens ‘*Berden*’. Iemand, net zoals jij en ik. Bovendien moet ik bekennen dat ik op geen enkel ogenblik geloof in predestinatie. Ik geloof in begaafdheid en de attributieve nodige inzet. Twee zaken die ‘mogelijks’ het persoonlijke leven bepalen.

♂ **Ars longa, vita brevis; JOSEPH BERDEN**

Berden! Deze naam voelt heus niet West-Vlaams aan. En daarom, dacht ik, ik loop eventjes langs bij de mensen van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde in de Kanunnik Dokter Louis Colensstraat. Doodsprentjes, kwartierstaten, stambomen en een enorme bibliotheek aan genealogische en heemkundige naslagwerken. Een paradijs op aarde voor al wie de afstamming en/of verwantschap van families wil napluizen. In het fameuze werk: ‘*Woordenboek van de Familienamen in België en Noord-Frankrijk*’, van Professor Frans Debrabandere, ontdekte ik dat de naam ‘*Berden*’ van Limburgse origine is. De oudste vermelding van de naam is te vinden in Tongeren. De naam is een afgeleide van de voornaam: Berend en/of Bernard. Zaalverantwoordelijke van het ogenblik en altijd goedgeluimd, Freddie Courtens, gaf mij de raad om eerst de verkiezingslijsten in te kijken. Het zou wel eens kunnen, zei hij, dat ik bij een oogopslag de herkomst van de familie ‘*Berden*’ in Oostende vind. En dat was goed gezien en raak geslagen. Gil had mij de namen gegeven van Joseph Berden’s vader en grootvader. In een handomdraai vond ik de vader Gustave, geboren in Oostende op 05 augustus 1887. In de oudste kiezerslijst vond ik dan ook de grootvader Jean-François, geboren in Tongeren op 29 januari 1860. Misschien te vroeg om een conclusie te nemen, maar het zou best kunnen dat de bakermat van de familie Berden in Tongeren ligt, zoniet, beslist wel in Limburg. Bij een telefoontje aan de voorzitter van de vereniging en mag ik zeggen goede vriend, Eddie Van Haverbeke, vernam ik, na een kleine poos, dat de familie Berden in Tongeren belangrijk moet geweest zijn. Bij verdere opzoekingen vond ik er in 1744, Jan Nicolaas Berden, Burgemeester van Tongeren. In 1614 was er zelfs een Burgemeester Conrardt Berden (what’s in a name= Koenraed) in Hasselt. Maar laten we deze summiere genealogische opzoeking voor wat ze is en focussen we ons liever op het fenomeen zelf, met name Joseph Berden.

Josephus Franciscus Alphonsus Berden werd geboren in Oostende, op 02 februari 1916. Twee februari staat voor de dag van de 'Lichtmis'. Voor de rooms-katholieke kerk is dit de dag van het feest ter gelegenheid van de inwijding van de kaarsen voor het hele jaar. Deze dag wordt ook nog 'Maria-Lichtmis' genoemd, de reden hiervoor is dat dit de dag is van 'Jezus opdracht in de Tempel en de reiniging van Maria'. Het feest 'Lichtmis' is een vertalende ontleening van het Latijnse 'Festum Luminum' (het feest der lichten). Er werd dan ook gezegd in de familie Berden-Vershelde, dat Joseph, de dag van zijn geboorte, het licht had gezien. Een kind met uitstraling en beloftevol!

De ouders, Gustave Berden en Magdalena Vershelde, waren beiden Oostendenaars. Gustave was onderwijzer in het weeshuis Sint-Vincentius in Oostende. Was het een tijdelijke betrekking of hield hij er gewoon nog andere banen op na? (wat voor die tijd niet uitzonderlijk was). Op de kiezerslijst van 1914/15 wordt het beroep van 'employé de commerce' vermeld, dus handelsbediende. Op de geboorteakte van zijn zoon, Joseph, wordt het beroep van 'bediende' bevestigd. Gil meldt hierover dat hij eigenlijk boekhouder was. Finaal op zijn overlijdensakte wordt dan weer: 'zaakwaarnemer' vermeld. Bij dit laatste tast ik echter in het duister wat de betekenis van 'zaakwaarnemer' mag zijn. Magdalena Vershelde was huismoeder, dochter van Alfons Vershelde, in die tijd een bekende muziekleraar aan het O.L.-Vrouwcollege. Hij was de grote ijveraar en stimulator achter Joseph.

Familiefoto: staand, Magdalena Vershelde en Gustave Berden. Zittend, grootvader Alfons Vershelde met zijn kleindochter Luciana. Joseph Berden in het midden en rechts van hem zijn grootmoeder, Emma Dieryckx.

Het echtpaar 'Gustave Berden - Magdalena Vershelde' had nog twee kinderen. Te weten, twee dochters, Luciana en Elisabeth. Luciana was de oudere zus van Joseph (° 1914). Zij was slechts 25 toen ze overleed. En dan nog wel aan een lange en pijnvolle ziekte. Ook deze jonge vrouw had iets met muziek: 'Eerste prijs' voor klavier aan het Muziekconservatorium van Oostende, 'Tweede prijs' voor klavier aan het Muziekconservatorium van Brussel. Op haar doodsprentje staat vermeld dat zij de eigenschap had van fijngevoeligheid en bevalligheid eigen aan een volmaakte kunstenaar. Wat Elisabeth betreft, nog steeds wonend in Oostende, is het niet duidelijk of zij ooit iets heeft gehad met muziek. Feit is dat de drie kinderen in een muzikale omgeving zijn opgegroeid. Gil vertelt hierover het volgende: 'hun Opa, Alphons Vershelde, nam vaak de kinderen mee naar het Maria-Hendrikapark. Op een speelse wijze leerde hij de kinderen muziek en zang. Hij had

hiervoor zelfs een muziekboekje gemaakt. Hoe klein en jong de kinderen waren, Opa Verschelde leerde ze meerstemmig zingen. Ik herinner mij één van de refreintjes nog die Joseph mij vertelde; ik ben een arme mus; een hongerlijder dus.'

Maar wie was eigenlijk die Alfons (Fons) Verschelde? Oostendenaar, geboren op 24 maart 1866 en er ook gestorven op 01 februari 1930. Gehuwd met Emma Dieryckx, ook van Oostendse afkomst, geboren op 09 augustus 1869 en er gestorven op 31 augustus 1952. Zoals reeds gezegd was de man muziekleraar in het O.L.-Vrouwecollege in Oostende. Hij heeft met veel geduld, tijd en nauwkeurigheid, een onnoemelijke hoeveelheid gregoriaanse muziek omgezet in cijfermuziek. Hij was de assistent van het 'Orgelfenomeen Léandre Vilain', met name hulporgeleider en zangmeester in de hoofdkerk Sint-Petrus en Paulus, orgeliste van de Kapucijnenkerk, componist van diverse muziekstukken, waaronder een Gildenlied, een Vlaggenlied, een Dodenmars en niet te vergeten het Sint-Petruslied: 'Lijk Petrus wandelt op de baren'. Dit laatste is meer bekend onder de naam 'Het Visserslied' (11). Dit lied wordt ieder jaar nog gespeeld tijdens de Zeewijding of bij één of ander gebeuren in het teken van de visserij.

Sint Petruslied. Muziek: Fons Verschelde.
 Woorden: Gouvenneur H. Baels.

Lijk Pe-trus wandelt op de ba-ren Gesteund op
 Gij spraakt en Pe-trus wierp ten gron-de Lijn met da
 Heilige Maagd G-kele-lo-ze Moe-der G-ij de

Uw almach-tig woord Zo laat ge-rust ons bis-sers
 zijk ge-ge-gend werd Zo spaar ons bis-sers van de
 ster bloetw-este zee Ge lief ons zeelien te be

Refrain

ba-ren En leidt hun maar een vei-lig ond
 jon-de En geeft h-ur ze-gen aan h-ur werk
 he-den van soe-br-ten ram- span-turten idee

Je-zus die de macht der winden Be-leu gelt op h-ur wilde

H. BAELS

Handsch. J. Berden

Partituur 'Het Visserslied' (handschrift Joseph Berden).

Ondertussen is het duidelijk dat Joseph Berden, leerling van het Klein College, zijn eerste muziekonderricht krijgt van zijn grootvader. Alfons Verschelde nam zijn kleinzoon mee (vanaf 6 jaar) naar de Kapucijnenkerk. Daar maakte Joseph kennis met dat wonderlijke instrument, het orgel. Als 9/10-jarige toen Joseph voluit oefende, kreeg hij soms te horen: 'Je kraakt ze wère, é kèrel', wanneer Joseph een verkeerde toets aansloeg, tot grootvaders ongenoegen. Berden vertelt zelf over zijn grootvader: 'Hij gaf mij de grote duw, hij spoorde mij aan en zette zich volledig voor mij in'. Vaak was de kleine Joseph tijdens het lof (12) aanwezig en zou er af en toe enkele toetsen hebben geslagen. Zo gaat het verhaal dat grootvader op een bepaald moment niet tijdig in de kerk verscheen. Joseph, onverschrokken, nam plaats achter het orgelklavier en tot ieders verbazing bracht hij het aardig voor elkaar. Toen grootvader overhaast arriveerde en zich wilde verontschuldigen, werd hij gefeliciteerd door de aanwezige clerus en kerkbezoekers met zijn toch talentvolle kleinzoon.

Het ouderlijke huis lag in de Romestraat, nummer 51. Eerder toevallig, maar toch strategisch gelegen, met name rechtover het Muziekconservatorium. Overigens was het nog maar van eind 1926 dat deze muziekacademie, opgericht in 1849, de titel mocht dragen van Muziekconservatorium. De gangmaker achter dit gebeuren was niemand minder dan de van Gent afkomstige directeur Toussaint De Sutter (13). Waarschijnlijk was één van de beweegredenen tot het promoveren van een muziekacademie tot conservatorium, dat het toenmalige stadsbestuur, zoals dat al eerder rond de eeuwwisseling 1800-1900 was vooropgesteld, de rekrutering wenste van 'enkel' Oostendse musici bij het bemannen van het Kursaalsymfonieorkest. Ook was het zo dat directeur De Sutter vanaf zijn benoeming als wensbeeld stelde het algemeen peil van de muziekstudies aanzienlijk te verhogen. Deze man moet over een onvermoeibare overredingskracht beschikt hebben. De Oostendse muziekacademie kreeg meer leraren. Het niveau van leergang voor piano en cello werd aanzienlijk opgetrokken. Nieuwe cursussen werden ingericht: onder andere voor Nederlandstalige als Franstalige voordracht, toneel en muziekgeschiedenis. Onder zijn impuls wordt de Muziekacademie de titel verleend van Oostendse Muziekconservatorium.

Het zal wel van een gevatheid getuigen van ouders en grootvader, dat Joseph Berden aan het conservatorium wordt ingeschreven. Maar daarom zal het bijzonder vreemd klinken, dat diezelfde Toussaint De Sutter acht, dat Joseph niet geschikt is voor piano. '*Zijn vingers zijn hiervoor te klein; hij zou beter af zijn wanneer hij klarinet aanleert*', aldus De Sutter. Grootvader Verschelde was er niet over te spreken en vond dat zijn kleinkind beter het conservatorium zou verlaten.

En toch, vertelt Gil, Joseph heeft altijd beweerd dat hij daar de technische vaardigheid en virtuositeit is aangeleerd. Het zou niemand anders geweest zijn dan mevrouw Angélique Cardinael (14) die hiervoor verantwoordelijk was. Het waren haar speciale lessen en bijzondere aandacht die hem gemaakt hebben, '*wie en wat*' hij was. Gil begrijpt überhaupt niet waarom Joseph dit nooit duidelijker naar voor heeft gebracht. Overigens was er nog een vrouw die hem op éénzelfde manier positief heeft beïnvloed. Toen we getrouwd waren zijn wij die dame nog gaan opzoeken in haar huis in de Rogierlaan. Aanvankelijk dacht ik dat deze mevrouw van Poolse afkomst was. Alles had eerder te maken met haar man. Die mevrouw was Irene Crastellie de Dormael (15). Ze was getrouwd met Casimir Felix de Nowina de Witkowski, geboren in Mokotov, Polen. Beiden waren van nobiliteit. Mevrouw Irene was verantwoordelijk voor de vorming van Josephs prachtige stem. Als twaalfjarige had hij al een goede, mooie, geoefende stem. Joseph had bij haar privé lessen gevolgd. Hij kreeg er lange en zware zangoefening op de namen van de toontrappen, het oefenen in vastheid op de intervallen en in zuivere intonatie. Zowel zij, als ook mevrouw Cardinael, hebben de echte musicus in mijn Joseph wakker gemaakt!

In een tijd waarin men nog de tijd nam om te leven gaat het weliswaar voor de kleine jongen als in een snelheidsrace. Het tijdelijke optreden ter vervanging van zijn grootvader enkele jaren voordien is niet onopgemerkt voorbijgegaan. Op 1 oktober 1928 wordt Jefteje, zoals hij toen in het kerkmidden was gekend, aangeworven door pastoor Jozef-Marie Dugardijn als Cantor in zijn parochiekerk Sint-Jozef. Af en toen vervangt hij daar ook de organisttitularis, de heer Jean Petit (19). Het was een functie die aanleunde bij het kosterschap. Het ventje borrelde van energie en van muzikaal talent. Maar vooral werd hij geprezen voor zijn buitengewone vocale kwaliteiten. Ondertussen bleef grootvader wel bij zijn besluit. Was hij een koppige man of wist hij gewoon van meer? Het is minder de commentaar dan het echte talent dat de aandacht trekt, moet hij gedacht hebben. Trouwens er was niemand anders die de ontluikende muzikale begaafdheid zo duidelijk in zijn kleinzoon zag. Joseph was twaalf toen zijn ouders hem inschreven als leerling op het Lemmensinstituut (16) in Mechelen.

Deze instelling was opgericht in 1879 en had tot doel: '*de former l'artiste catholique*'. Dit instituut was genoemd naar zijn eerste directeur, Jaak Nicolaas Lemmens. Docent orgel aan het conservatorium van Brussel en een musicus met internationale faam. Hij was één van de belangrijkste Belgische hervormers van de kerkmuziek. Het Lemmensinstituut werd toen de

'*Interdiocesane kerkmuziekschool*' genoemd. Doorheen de jaren hadden de opvolgende hoofden van het instituut deze op hoger kwalitatief niveau gebracht. Onder het directoraat van Kanunnik Jules van Nuffel (1918-1952) en later Kanunnik Jules Vyverman (1952-1962) kende dit instituut omvangrijke expansies. Zij verruimden het opleidingsmodel en trokken bekende en begaafde lesgevers aan. Onder directeur Kanunnik Jozef Joris verhuisde het instituut in 1968 naar Leuven. Vandaag is het Lemmensinstituut internationaal toonaangevend. Sinds 1995 vormt het instituut een departement binnen de Hogeschool voor Wetenschap en Kunst.

Het moet geen sinecure geweest zijn voor een jongen van twaalf om driemaal in een week de verplaatsingen naar Mechelen te maken. Zijn moeder was hier duidelijk om bezorgd.

Om kwart vóór zes vertrok hij vanuit Oostende met de stoomtrein. Het was halfelf toen hij arriveerde op school. Om halfvier moest hij terug vertrekken uit Mechelen om zodoende tegen achten thuis te zijn. Het zouden zeven lange jaren worden. Ondertussen werd er in het ouderlijke huis een piano met voetklavier geplaatst. Zo zou hij gauw de pedaaltechniek, letterlijk en figuurlijk dan, onder de knie krijgen. Eigenlijk hangt de kleine Joseph Berden de mantel naar de wind. Hij schikt zich tevreden naar de omstandigheden die op hem afkomen. Het moet voor hem een onbeschrijfelijk gevoel geweest zijn te weten dat je ouders je in je onderneming door alles steunden.

Het jaar 1930. Een jaar dat zoveel zal veranderen in het leven van de jeugdige Joseph. De dag vóór zijn verjaardag overlijdt grootvader, het is 1 februari 1930. De dood zal voor Joseph een geduchte schok zijn en het verlies van de mens die in hem het meest geloofde. Maar er blijkt ook een keerzijde aan dit bedroevend voorval. Omdat hij naast zijn taak als cantor in de Sint-Jozefkerk, ook in de Kapucijnenkerk, tijdens het lof, zijn grootvader aan het orgel bij momenten vervangt, vraagt Kanunnik Camerlinck, om in een eerste periode, zijn grootvader occasioneel te vervangen in de Sint-Pieters en Pauluskerk (als hulporganist). Camerlinck weet hier over dat hij dit doet tot grote voldoening van Meester Léandre Vilain (17) en de clerus van deze kerk.

Nog op 1 februari 1930 wordt in de parochiekerk van Sint-Jozef een nieuwe pastoor benoemd (de derde). Joseph Berden zegt over deze pastoor in een interview dat hij hem zag als een vaderfiguur. Het is dan ook Pastoor De Meester (18) die later het huwelijk zal inzegenen tussen Joseph Berden en Gil Boydens. Ook Gil kan niet anders dan zich loffelijk uitlaten over deze Godsfunctionaris. '*Een beminnelijke man die vanaf het begin Joseph heeft gesteund; zowel in zijn studies als later in de uitbouw van zijn carrière*'.

Bij zijn benoeming stelt Pastoor Alfred De Meester al vlug vast dat er in zijn parochiekerk geen vaste orgelist aanwezig is. Orgelist Jean Petit (19) had op 1 januari 1929 ontslag genomen. Deze toch bekwame musicus-organist had door problemen van privé aard de uitoefening van zijn ambt bemoeilijkt en was tot de conclusie gekomen dat een verdere samenwerking onmogelijk was. Maxime Vanneste (20) had Jean Petit met regelmaat vervangen en was al in 1928 aangesteld als organist aan de Sint-Jozefskerk. Echter heeft deze musicus de functie niet lang kunnen uitoefenen wegens ziekte. Een maand vóór de benoeming van Pastoor De Meester overlijdt Vanneste op 8 januari 1930. Met een bijna aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zal Pastoor De Meester de oplossing van het probleem in de kleine talentvolle Joseph hebben gezien. De gestelde oplossing zal hij uiteraard met de Deken A. Camerlinck hebben besproken. Het is 2 april 1930 wanneer Kanunnik Camerlinck de kerkraad van de Sint-Jozefkerk in een schrijven vraagt, in overweging te nemen, de aanstelling van M. Berden (M.=mijnheer!) als orgelist. '*Het zou hoogst wenselijk zijn dat de kleinzoon van Meester Alfons Verschelde eene plaats van orgelist in Oostende bekomme. Dit was de droom van zijn verdienstelijken grootvader en jongen*', zo schreef Camerlinck. Onvoorwaardelijk hieraan verbonden was dat Joseph zijn studies verder zet om een '*bekwame orgelist*' te worden.

Wie op jeugdige leeftijd veel wereldse ervaring maakt, wordt er gemakkelijk door bedorven. Maar deze denkwijze gaat niet op voor Joseph Berden. Ook hij had, persoonlijk, de deken Camerlinck

gesproken over de vacante plaats van organist. Je kunt het maar voor elkaar krijgen. Lichamelijk was hij nog maar een kind van 14, geestelijk bijna volgroeid. Gelijktijdig zal hij nu zijn studies verder zetten aan het Lemmensinstituut in Mechelen en moet hij, weliswaar volgens bepaalde en overeengekomen tijdstippen, de kerkdiensten als orgelist / cantor / hulpkoster verzorgen. Maar hij slaagde 'con brio' in deze opdrachten.

Tussen 1928 en 1936 is Joseph Berden leerling aan het befaamde Lemmensinstituut in Mechelen. Voor Joseph was het niet enkel meer het onderricht in orgelspel, gregoriaanse en koormuziek, maar ook muziektheorie, koordirectie en compositie en Latijn. Hij krijgt er les van Flor Baron Peeters (21) die hem de improvisatiekunst bijbrengt. Andere leraren waren Professor Marinus De Jong (22), Staf Nees (23), Kanunnik Jules van Nuffel (24) en Kanunnik Jules Vijverman (25). Al bijeen bekende en voortreffelijke lesgevers.

Het worden de jaren van volwassenwording waarbij hij alles op alles zet om kennis en bekwaamheden tot het uiterste te ontplooiën. Berden wordt er in 1935 'Laureaat Lemmens' en het jaar erop behaalt hij er naast zijn 'Eerste Prijs met Grote Onderscheiding' en zijn 'Prijs van Uitmuntendheid', zijn diploma's 'Harmonie en Contrapunt met de Grootste onderscheiding'.

Op twintigjarige leeftijd gaat Berden zich verder vervolmaken door de studies aan te vatten aan het Koninklijke Muziekconservatorium in Brussel onder het directoraat van Joseph Jongen (26). Het is dan 1938 wanneer hij o.l.v. Paul de Maleingreau (27) er zijn 'Eerste Prijs Orgel' en de bijzondere prijs 'Arnold' behaalt. Andere leraren zijn Raymond Moolaert (28) en Jean Absil (29). Bij lesgever Jean Absil behaalt hij zijn 'Eerste Prijs Fuga'. Opmerkelijk is dat hij deze behaalt in één jaar, wat zeer uitzonderlijk te noemen is!

Niets staat Joseph Berden nu nog in de weg. Wat hij wenst is het slotstuk aan zijn schitterende studies, met name de felbegeerde 'Prijs van Rome'. Dit zou wel eens een mooie revanche kunnen betekenen op de uitlatingen van zijn vroegere directeur van het Oostendse Muziekconservatorium,

de heer De Sutter. Maar wat zijn hart nog meest vervult is dat deze prijs, postuum, de grootste eer is die hij aan zijn overleden grootvader en bezieler, Alfons Verschelde, kan geven.

Maar daar is de oorlog. Voor zovele jongeren de domper op hun studies en levensverwachtingen. Voor Joseph is dit niet anders. In een brief van 6 mei 1944 schrijft zijn leraar Jean Absil aan vader Gustaaf Berden: *'Il me reste à vous dire combien sont marquants les progrès de votre fils. Je crois que si les événements n'entravent pas ses études, il sera prêt dans 1 ½ an pour le concours de Rome.'* Uit dit fragment van de brief kunnen we opmaken dat de oorlog de studies van Joseph remmen. Het is op occasionele basis dat lessen en onderricht worden gegeven. Toch volhardt Joseph. Zijn leraar merkt overigens op dat ondanks de problemen, hij markante vooruitgang boekt. Binnen een anderhalf jaar zou hij klaar zijn voor de *'Prijs van Rome'*.

Het boek der toekomst en het noodlot, de onvermijdelijke loop der dingen, zullen hierover anders beschikken. Als op een bepaald ogenblik de trein naar Brussel door de geallieerden wordt gemitrailleerd en alle reizigers noodgedwongen schutting moeten zoeken in grachten in de omgeving, om vervolgens op eigen kracht verder te reizen, was voor Joseph Berden de kous af. Immers hij had op dat ogenblik andere verantwoordelijkheden. Hij was getrouwd en vader van twee kinderen. Hij besloot het over- en weergereis naar Brussel te staken. En er kwam een einde aan zijn studies. Met pijn in het hart en teleurgesteld eindigt zijn droomwens, de *'Prijs van Rome'*.

Op het thuisfront had Joseph Berden ook geen plaats genomen achter de geraniums.

Het is 1935-36. Hij is dan 19 jaar oud. Men vraagt hem om niemand minder dan Meester Léandre Vilain in het Oostendse Kursaal te vervangen wanneer deze laatste op buitenlandse concertreis gaat. Onder Vilains publiek bevinden zich, met name James Ensor, Félix Labisse, Emile Bulcke en veel andere bekende kunstminnende Oostendenaars. Hier profiteert Berden van om kennis te maken en een blijvende vriendschap op te bouwen met sommige onder deze personalia; met de schrijver Karel Jonckheere, bijvoorbeeld. Op de vooravond van Wereldoorlog II was Joseph de gedoodverfde opvolger van Léandre Vilain als titularis stadsorganist (van het Kursaal). Het is tijdens de vele vervangrecitals dat bij hem de belangstelling wordt gewekt voor de profane fantasieorgelmuziek. Om dit te begrijpen moet je weten dat de periode van het interbellum een onovertreffbare glansperiode is geweest voor het Oostendse Kursaal. Klassieke concerten met wereldberoemde musici, dirigenten en solisten vonden er met regelmaat plaats. Overigens was de concertzaal van het Kursaal Europees gekend voor zijn akoestische kwaliteit en uiteraard dan ook voor de artiesten die daar de revue passeerden. Hierover heeft Berden steeds beweerd dat de rijke culturele periode voor het Kursaal verdween wanneer men na de oorlog besliste een nieuw Kursaal te bouwen zonder orgel. In een artikel dienaangaande maakt hij gewag van het feit dat bij de eerste besprekingen van de heropbouw, hij en Paul Anneessens, orgelbouwer, beiden, toch om advies werden gevraagd. *'Op dat ogenblik van de herbouw besliste men dat er dan toch geen orgel nodig was en het rijke culturele Oostende werd arm, vooral wat klassieke muziek betrof'*, aldus Berden.

Over dit laatste weet Norbert Hostyn, Conservator van de Stedelijke Musea, in het tijdschrift van De Plate (jaargang 1998, blz104) het volgende: *'Maar door het uitblijven van een eigen symfonisch orkest en van een orgel in het na W.O. II heropgebouwde Kursaal kon Berdens carrière echter nooit de voorziene vlucht nemen, althans niet als Kursaalorgelist en orgelist van het symfonische Kursaalorkest.'*

Het is een tijd van kommer en gebrek. Van zware economische crisis, waar centjes voor cultuur liever in de lade bleven liggen. Het is geen evidentie, maar toch vindt men de nodige financiële middelen om over te gaan tot vernieuwing van het *'Kerkhofforgel'* in de parochiekerk Sint-Jozef.

Dit orgel was ingespeeld met een plechtige inhuldiging op 22 augustus 1901 door o.a. de orgelstitularis, de heer Jean Petit, en de organist van de Sint-Petrus en Pauluskerk en het Kursaal, de heer Léandre Vilain. De heer Emile Kerckhoff, stichter van het bedrijf *'Manufacture d'Orgues & d'Harmoniums Emile Kerckhoff'* in Brussel, schrijft op 03 maart 1901 aan Pastoor Verhaeghe: *'Quant à l'orgue, je crois que vous en serez pleinement satisfait. Vous aurez un des instruments les*

plus complets du pays et je crois que ce sera une excellente recommandation pour moi ('Wat het orgel betreft, u zult volkomen tevreden zijn. U hebt het meest complete instrument van het land en ik denk dat het voor mij een uitstekende referentie zal zijn'). Na de Eerste Wereldoorlog blijkt er schade aan het orgel te zijn. Men zegt dat deze werd veroorzaakt door het wegnemen van de klokken op bevel van de Duitse bezetter. Wat er echt aan de hand is, is onduidelijk. Het orgel speelt en wordt weldegelijk gebruikt! Wat wel vaststaat, is dat er in 1921 enige reparatie plaatsvindt. In 1922, onder toezicht van de organisttitularis Jean Petit, wordt er een grondige revisie uitgevoerd met vernieuwing van de tremolo van het reciet. In 1924 komt men tot de elektrificatie van de windvoorziening. Belangrijk voor het verhaal 'Berden' is dat, de vaste organist Jean Petit al vroeg vraagt om het orgel om te bouwen van twee naar drie handklavieren, geen het hem nooit werd toegekend. Sommige bronnen spreken over de moeilijke relatie die Jean Petit had met de Kerkfabriek en in het bijzonder met Pastoor Verhaeghe (+1913). De verstandhouding tussen Petit en de Kerkfabriek verslechtert met als gevolg dat '*Jean Petit*', op 01 januari 1928, ontslag neemt en tijdelijk wordt opgevolgd door Maxime Vanneste.

Al vlug na de aanstelling van Pastoor De Meester komt 'Joseph Berden' op de proppen - hij is dan 14 jaar oud -, met het voorstel om het orgel te verbouwen. Een gevolg hieraan is dat de orgelfabrikant Jules Anneessens-Tanghe uit Menen al op 21 maart 1930 een eerste voorstel tot verbouwing doet. Op 02 januari 1935 volgt er een tweede voorstel. Deze beide voorstellen wil ik de lezers onthouden gezien de erudiete of diepzinnige uitweidingen van technische aard. Maar één ding staat al vast op dat ogenblik: '*gansch het tegenwoordig pneumatisch stelsel van gansch het orgel zal verdwijnen en vervangen worden door een electrieksch stelsel. Ook de speelkas wordt vervangen door een nieuwe electrieksch stelsel en bestaande uit drie klavieren en voetklavier*'.

Een ontwerp van Joseph Berden tot verbouwing van het orgel wordt ter goedkeuring aan zijn lesgever 'Flor Peeters' voorgelegd. Op 5 maart 1935 bevestigt pastoor De Meester het ontwerp en verwijst voor verdere inlichtingen naar Berden. Jules Anneessens is bezorgd; aan zijn leverancier van orgelbouwonderdelen schrijft hij op 19 november 1935: '*l'attaque actuel est excessivement rapide et tout à fait instantané. Là l'organiste (Berden) est très capable et il exige que le système doit rester*' ('De huidige aanspraak heeft een uitzonderlijke snelheid en reageert direct. De organist is zeer bekwaam en eist dat het systeem blijft'). Van Anneessens volgen er geen verdere voorstellen meer.

Goeskonde 23 Febr.
1936.

Mijnheer

Mag ik U vriendelijk vragen, wie goed dit plan is te studeren en indien ik iets verander heb, of indien ik iets niet verstaat mij op de hoogte te stellen hiervan.

Ik denk wel dat U wilt weten zijn, en dat wij daaraan gaande niet meer zullen maken in de toekomst.

Dees is een schets van een plan en is goed gekend van den Heer Prof. Flor Peeters, en is ook mijg uitsluitend verlangt, en hoop ik dat gij het op een openbare manier zult leverden.

Bertie Gaudin
oud leraar zitting
Vrijheidskruis

Op 23 februari 1936 (kopie brief) stuurt Berden in een schrijven 'zijn ontwerp' door aan Anneessens omdat hij wenst dat deze laatste het bestudeert. Misverstanden en vragen kunnen hierdoor vermeden worden. Echter meldt Anneessens in een schrijven van 18 mei 1936: '*L'organiste est un bon type, mais excessivement difficile et refusera catégoriquement le tout si ce n'est pas conforme à ce qu'il désire*' ('de organist heeft een goede inborst, maar is uiterst moeilijk en weigert categoriek alles wat niet conform is aan het geen hij verlangt'). Er zullen aan het ontwerp geen wijzigingen meer gebeuren na goedkeuring door alle partijen. Maar tijdens de verbouwingen moeten er duidelijk meningsverschillen geweest zijn.

Op 8 november 1936 schrijft pastoor De Meester aan Anneessens: *'ik geloof dat ge werkelijk aan mijn orgel bezig zijt.... Maar ik vind het van uwentwege ongeraadzaam, mijn orgelist, een eerste Excellentieprijs van Mechelen, zonder wiens bekwaamheid ik nooit dat werk zou aangegaan hebben, heel en al in de onwetendheid te laten. Hij zond u voor maanden een heele verhandeling met gepaste tekeningen van het orgel en zelfs niet één woord van ontvangst is hem geworden.... me dunkt dat ge handiger zoudt kunnen te werken gaan'*. Vermoedelijk zal het de onverholen wil van Berden zijn om geen compromis omtrent zijn ontwerp toe te laten die aan de basis lag van dit schrijven. Een week later, na het schrijven van Pastoor De Meester, neemt Anneessens contact op met Berden.

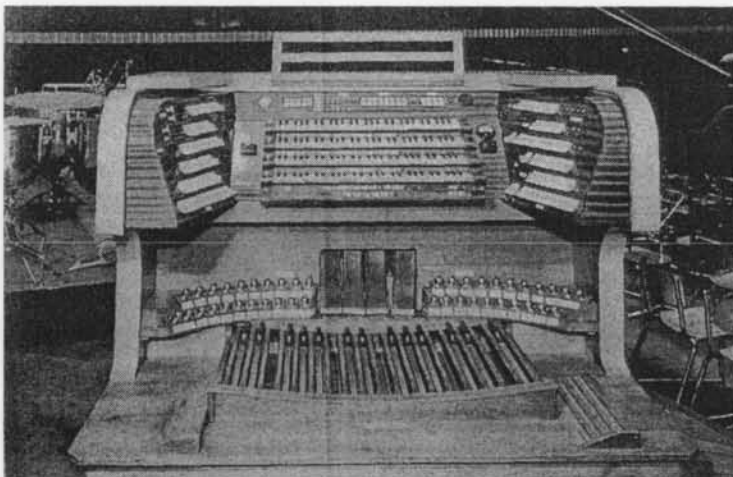
Op de eerste zondag na Pasen, zondag van Beloken Pasen, 4 april 1937, wordt het orgel (30) ingespeeld. De plechtigheid omvat een *'Plechtig Lof'* gevolgd door een *'Orgelconcert'*. De Meesters Léandre Vilain en Joseph Berden verzorgen dit plechtige gebeuren.

Het is het jaar 1937. In oktober wordt Berden aangesteld als leraar Harmonie aan het Oostendse Muziekconservatorium. Iets meer dan een jaar daarvoor, lees op 18 september 1936, was de heer Emile Devliegher benoemd tot directeur. Goed om weten is dat deze persoonlijkheid de eerste Oostendenaar was die sinds de oprichting van het instituut aan het hoofd ervan kwam te staan. Echter bij het ambt van directeur hoort het geven van de cursus harmonie. Daar directeur Emile Devliegher niet over de nodige kennis beschikte wordt Joseph Berden aangesteld als leraar harmonie. Door zijn aanstelling als leraar wordt Joseph Berden, tijdens de Duitse bezetting, gevrijwaard van eventuele opvoeding voor verplichte tewerkstelling in de Duitse oorlogsindustrie. De nazi's hadden in hun bezette gebieden, in het kader van de zogenaamde heropbouw, voor bepaalde beroepen en functies, de titularissen, vrijstelling verleend tot opvoeding voor tewerkstelling in Duitsland. Bijvoorbeeld ook de mensen bij het openbaar vervoer vielen onder deze regeling. Na de oorlog, in 1947, wordt Josephs opdracht uitgebreid met de aanstelling als leraar Notenleer en Begeleider van alle instrumenten.

Je kunt er gewoon niet naast kijken. Wat een *'bezige bij'* is de mens *'Joseph Berden'*! En als een *'bij'* staat als zinnebeeld voor de nuttige activiteit, dan stel je gewoon vast dat de tuin waar Berden vertoefde steeds te klein is geweest. Studeren, lesgeven en zijn diverse kerkdiensten als orgelist / cantor / hulpkoster, je moet het maar voor elkaar krijgen.

Maar elke stap vooruit is een stap in de toekomst, moet hij gedacht hebben. Ondanks zijn drukke leven en de vele toekomstdromen op muzikaal gebied, vindt hij graag nog de tijd, en wat dacht je, voor zijn *'Steady Date'*. Op 08 oktober 1940 trouwen Gil Boydens en Joseph Berden en vormen van dan af een *'onafscheidelijk'* paar.

Het is 30 april 1940, amper een week vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. In 'Studio 4' van het toenmalige N.I.R. te Brussel, wordt een nieuw monumentaal orgel ingespeeld door Flor Peeters en Joseph Jongen. Het orgel is van de hand van de Belgische orgelbouwer M. Delmotte.

Het N.I.R.-orgel

Het instrument is zijn tijd ver vooruit. Voor de insiders een kleine beschrijving, mijn arme ziel en geest voorbijgaand! Het betreft een instrument met vier klavieren, volledig voetpedaal en met 110 registers. De speeltafel is uiterst modern voor die tijd. De houten wanden van de open 32-voet in het pedaal, ongeveer twaalf meter hoog, worden, wat uitzonderlijk is, uit één stuk vervaardigd. Alle laden van de vier klavieren bestaan uit '73 noten' zodat alle +4-koppels reëel zijn. Met andere woorden: 'het orgel stond voor het totale comfort voor hem die er zich van wist te bedienen'. Het had een bijzondere aantrekkingskracht voor al wie de orgelkunst technisch volmaakt beheerste.

Het is midden de jaren veertig. De oorlogsjaren zijn voorbij. Léandre Vilain, meester en virtuoos van het orgel, overlijdt op het ogenblik dat Europa bevrijd is van het Nazi-regime. Hij zal de heropbouw van het nieuwe Kursaal (1950-1953) niet meer meemaken. Op dat ogenblik had een vroege dertiger en vriend van Vilain zich niet ten onrechte een zekere celebrité toegeëigend. Joseph Berden wordt gevraagd om in de requiemmis van de overleden meester te spelen. Hij zal o.a. de orgelcompositie '*Marche funèbre*' van Vilain spelen. Ondertussen neemt het 'Plaatselijke Bestuur' definitief afstand van de oprichting van een nieuw symfonisch orkest en de installatie van een orgel voor het kursaal. Dat is jammervol tegenwind, moet Berden gedacht hebben, omdat hij wist dat deze beslissing bepalend was voor de uitbouw van zijn carrière.

In de volle heropbouw van het vernieuwde Europa ontwaakt Oostende, misschien wel met een wrange smaak, maar met onverbiddelijke hoop. Wordt deze stad ooit wel eens nog een Koningin genoemd? Het jonge koppel Gil en Joseph vormen in die nieuwe wereld een hecht gezinnetje samen met hun twee kinderen. Op professioneel gebied zit Berden in een dipje. Maar dat zal op dat ogenblik wel niet enkel voor hem geweest zijn. Na een zondagse 11h00-orgelmis wordt Joseph Berden aangesproken. Het betreft Léonce Gras, Dirigent bij het '*Groot Symphonieorkest van den (Belgischen) Nationalen Instituut voor Radio-omroep, kortweg N.I.R. genoemd*'. Hij weet en kent blijkbaar zijn onvermoeibare muzikale talenten beter dan wie in Oostende. Joseph Berden krijgt het voorstel om te concerteren op het 'monumentale' orgel van het N.I.R. in Studio 4 op het Flageyplein in Elsene.

Maar wat blijkt bij deze uitnodiging? Het N.I.R. was er op dat ogenblik zelf nog niet uit over welk soort programmering zij wenste. Zij deden het volgende voorstel:

- ofwel, "af en toe" het geven van orgelconcerten aangevuld met orgellitteratuur.
- ofwel, om de veertien dagen, vijftig minuten '*rechtstreeks op antenne*' met recital van fantasieorgel.

Voor Gil en Joseph is de keuze snel en duidelijk. Omdat het tweede voorstel een betere financiële vergoeding voorzag kozen 'we' voor dit voorstel, zei Gil. Immers waren de inkomsten als kosterorganist en leraar niet om van de daken te schreeuwen. Er waren ook twee opgroeiende kinderen. Het is tussen 1947 en 1954 dat de ondertussen volleurde musicus maar liefst 143 rechtstreeks uitgezonden recitals verzorgt. Een repertoire van een 635-tal titels omvatte zowel klassieke als mondaine orgelmuziek, opera- en operettemuziek evenals bewerkingen van symfonische muziek als toenmalige moderne muziek en jazz. Tijdens zijn recitals begeleidde Berden o.a. Mona Barani, Stanislas Bojakovski, Julien Gatty en zoveel andere toenmalige bekendheden.

Gil weet uit die periode nog het volgende te vertellen: '*op een bepaald ogenblik ondervond Joseph een zekere afgunst tegenover het succes van zijn orgelconcerten. Het waren niet de minste onder de toenmalige orgelkunstenaars die toen gingen beweren dat het fameuze N.I.R.-orgel niet diende om mondaine orgelmuziek voort te brengen. Onder druk besliste het N.I.R. dan om een Hammondorgel aan te kopen. Joseph weigerde daarop te concerteren. Voor hem was dit instrument gewoon een dodenklanken speeldoos, gewoon zielig! Dirigent Léonce Gras heeft dan deze vervelende situatie besproken met het N.I.R.-Bestuur. Het N.I.R. stelde dan voor om de opnamen te doen op het orgel van de Sint-Jozefskerk. Joseph kreeg hiervoor de toestemming van de kerkfabriek op voorwaarde dat de opnamen gebeurden achter gesloten kerkdeuren. Het N.I.R. stuurde voor elke opname een*

ploeg bestaande uit 10 mensen. Er werd zelfs een speciale kabel gelegd om die concerten door te zenden naar Brussel. De kabel moet er nog steeds liggen, zei Gil.

De periode van het N.I.R. is een tijdsruimte in het leven van Joseph Berden waarin 'eindelijk en terecht' zijn virtuositeit in de zogenaamde 'picture' komt. Hoewel men hier in Oostende, in bepaalde kringen, doet alsof hun ophalende neus bloedt. Er is een vloed aan briefwisseling van luisteraars die vertellen hoe aangenaam 'de radio speelt' en zich gelukkig voelen wanneer ze 'zijn' herkenningswijsje: 'La petite maison grise' op de radio horen en weten dat zij dan vijftig minuten lang kunnen genieten van Joseph Berden's recital. Ook het 'Plaatselijke Bestuur' weet toch bij momenten zijn waardering te uiten. Een minder gekozen moment om dit te doen, is wanneer men hem vraagt de muzikale leiding te nemen bij de rouwdienst voor de slachtoffers van de overstroming in 1953.

A handwritten musical score on aged paper. The title is 'IN MY LITTLE GREY HOME IN THE WEST' written in large, bold, capital letters. Below the title, it says 'SONG' with a treble clef symbol underneath. To the right, there is a handwritten date '(1987 - (26-12 SEAVUS FUI)'. Below the title, there are four musical staves, each with a key signature and a number: 'No 1 IN Bb', 'No 2 IN C', 'No 3 IN Db', and 'No 4 IN Eb'. Each staff contains a few notes and rests. At the bottom, there is a handwritten signature 'K. Berden' and 'Joseph Berden - Oostende N.I.R. - I.N.R.'

Document opgemaakt door Joseph Berden (archief Gil Berden- Boydens)

Op 01 november 1959 neemt Emile Devlieghe ontslag als directeur van het Oostendse Muziekconservatorium. Hij overlijdt enkele maanden later op 12 april 1960. De laatste jaren van zijn directoraat was het leerlingenaantal nogal drastisch gedaald. Om deze achteruitgang te verklaren werd o.m. de tweede wereldoorlog en de opkomst van de televisie aangehaald. Maar andere bronnen houden het dan meer op de ondernemings- en leidingskwaliteiten van de overleden Emile Devlieghe. Wat er ook van is, men moest dringend een nieuwe directeur aanstellen die naast zijn capaciteiten van musicus, in eerste instantie ook een 'verkoop'-manager was.

Men zocht iemand die het conservatorium terug en stevig op het traject zette. Joseph Berden was één van de kandidaten, maar het zou Georges Maes worden die in 1960 Devlieghe gaat opvolgen. Georges Maes zal het Oostendse Muziekconservatorium een nieuw elan geven en zal er 17 jaar aan het hoofd van staan. Dat Joseph Berden geen directeur werd, heeft niets te maken met zijn capaciteiten op zich. Integendeel! Berden was meer musicus dan administrateur. Georges Maes had gewoon 'the know how' om een dergelijk bedrijf te leiden. Het feit alleen al dat Joseph Berden, na het overlijden van Maes, ad interim als directeur wordt aangesteld, pleit dat hij weldegelijk een 'persona grata' was voor de functie.

Maar men moet zich natuurlijk niet van 'faux dévot ou faux naïf' houden. Een dergelijke functie werd achter politieke schermen bepleit en beslist (ondanks uitgeschreven examen).

En zo zal dit ook wezen bij de aanstelling van het directoraat voor opvolging van Georges Maes. Niet Berden, maar Roland Coryn wordt de opvolgende directeur. Zal Berdens ouderdom in deze beslissing verrekend zijn of was de gedragslijn van Roland Coryn politiek beter onderbouwd? Op deze vraag, graag geen antwoord! Het feit is dat Roland Coryn na twee jaar het voor bekeken houdt en zijn directeurschap laat voor een baan als directeur in de Muziekacademie in Harelbeke. Opnieuw doet men beroep op Joseph Berden om de ontstane leemte vakkundig op te vullen. Zo wordt Berden voor een tweede keer 'directeur-ad-interim' van het Oostendse Muziekconservatorium tot aan zijn pensionering (1981).

Vijftig in de tel! Op 24 september 1978 organiseert Pastoor Aymar Michiels een herdenkingsfeest. Vijftig jaar trouwe en stipte dienstbaarheid, dixit Michiels. De wonderknaap, van wie de orgelcarrière begon in 1928, wordt door de parochiegemeenschap van Sint-Jozef 'feestelijk en dankbaar' gevierd. Onder de aanwezigen waren de heer en mevrouw Paelinck, Secretaris van de Koning, de heer Flor Peeters, zijn grote leermeester, zijn goede vriend Maurice Raskin, vioolvirtuoos, vele collegae orgelisten en conservatoriumleraren en andere uit de muziekwereld en tenslotte zijn parochianenbewonderaars.

Het feest omvat 's morgens om 11hoo een plechtige Dankmis en om 16hoo een Huldeconcert. Na het huldeconcert volgden natuurlijkerwijs de toespraken. Gil Boydens herinnert zich de toespraken nog levendig. Zij zegt daarover: '*onder de vele oprechte vrienden waren er ook andere, met minder goede bedoelingen. Ik had het gevoel dat ik mij in een schilderij van James Ensor bevond: 'de maskers van Ensor'*'. Zij laat zich echter lovend uit over Deken Loncke die met zijn gebruikelijke welsprekendheid de dankbaarheid vertolkte van de kerkelijke gemeenschap voor de kunstenaar. Hij spelde Joseph Berden het Gouden Donatianuskruis op en sprak de hoop uit dat dit concert geen '*orgelpunt zou plaatsen achter zijn carrière*'. Namens de kerkraad schonk de voorzitter, de heer Deswaef, een tinnen schotel. Tenslotte overhandigde Schepen Julien Goekint namens de Stad Oostende een geschenk en ook een bos bloemen voor Gil. Nadien volgde er nog een aangename, doch discrete, receptie in de parochiezaal.

De dag na z'n jubileum neemt Joseph het Gouden Donatianuskruis van zijn revers, hij wil het nooit meer zien. Hij neemt een stukje papier en schrijft: *1928- 1978 'Toto organo vox laudaus Deum tibiue gratias ageus'* (door het orgel gevoed en gevormd looft mijn stem de Heer en zegt u dank).

De Organist Troubadour, maar niet van het lichte lied, gaat op stap.

Berden is een goede vijftiger die nadenkt over zijn leven. Hij zou best aan Abrahams borst kunnen rusten. Maar het ogenblik is daar om in te gaan op het verzoek om in binnen- en buitenland te concerteren. Zijn functie echter als cantor – organist – koster en zijn leraarsfunctie aan het Conservatorium geven hem weinig armslag. Ook moet gezegd dat hij rustig voortgaand bewust wordt van het feit dat een carrière uitbouwen veel tegenwind en persoonlijke energie en inzet met zich meebrengt. Is het ook niet zo dat elke vijftiger zich in de schemer van zijn beroepsverzadiging bevindt?

Maar het is zijn vriend en studiegenoot, 'Maître Pierre Moreau, 1er organiste adjoint de Notre-Dame de Paris', die Berden uit zijn, gewenst of niet, isolement haalt en hem uitnodigt naar Parijs.

Zo zal Joseph Berden meermaals per jaar pendelen tussen Oostende en Parijs. Het is in de Kathedraal 'Notre-Dame de Paris' dat hij tijdens de avondmis van vijven op het 'Grandes-orgues Cavaillé-Coll' gaat spelen. In deze periode ontmoet hij de groten van de Franse cultuur en politieke wereld. Via Moreau wordt hij zelfs uitgenodigd om de plechtigheid bij te wonen van de inhuldiging van het nieuwe orgel in de 'Eglise St. Louis des Invalides' in Parijs. Daar ontmoet hij de in Frankrijk gerenommeerde organisten Bernard Gavoty en André Fleury. Hij maakt kennis met de Belgische Ambassadeur, de heer Patermotte de la Vallée. Deze laatste verzoekt Berden om op 15 november, ter gelegenheid van Koningsdag, tijdens de plechtigheid in de 'Eglise St. Louis des Invalides' te spelen. Al bij zijn eerste reis naar Parijs was Berden zich bewust van het feit dat wie het vaandel zwaait, weet dat dit in of uit de hand kan vallen. Maar wat hem overkwam was buiten alle verwachting. Hij kon daar echt geloven in het verschil. Zo plots wordt hij, tijdelijk wel, muziekambassadeur en zal hij op 17 augustus 1980, ter gelegenheid van 150 jaar België, een orgelconcert geven op het wereldvermaarde orgel van de Notre-Dame. De Zeewacht van 22 augustus 1980 meldt hierover het volgende:

'op 17 augustus ll. heeft dhr. Jozef BERDEN, organist aan de Koninklijke parochie van St. Jozef, een onvergetelijk recital gegeven in Notre-Dame te Parijs op uitnodiging van de wereldvermaarde "auditions d'orque du dimanche". De enorme en prachtige kathedraal was overvol; er was niet alleen geen stoel meer vrij, maar vele mensen stonden recht. Dergelijke belangstelling is helaas bij ons onvoorstelbaar '(31).

Hetzelfde jaar gaat Berden concerten in de Gentse Sint-Baafskathedraal, terwijl men in Oostende stil en vaag peinst: *'dat mag de duvel weten'*. Zijn thuishaven laat hem niet zijn anker uitwerpen en daarom kiest hij het andere vaandel van hen die weten zijn vracht naar waarde te schatten.

Joseph Berden had een uitstekende relatie met de toenmalige Bisschop van Gent, Monseigneur Jos Dekesel. Zo zal hij met regelmaat het orgel in de Sint-Baafskathedraal bespelen. En het is dan ook zo dat, na het ontslag van Joseph (zie verder), hij, in de prachtige Sint-Baafskathedraal, samen met Monseigneur Dekezel, zijn allerlaatste Eucharistieviering heeft gezongen en begeleid op het orgel.

Het optreden van Joseph Berden in Parijs gaat niet onopgemerkt voorbij. John Scott Whiteley (32), Organist van de 'York Minster' en docent aan de University of Hull, die een boek wijdde aan de Belgische componist Joseph Jongen, zal op basis van de uitvoering door Joseph Berden op het orgel van de Notre-Dame van Parijs, een analyse maken van Joseph Jongen's Sonate Eroïca. The British Organ Society nodigt Berden uit om in Groot-Brittannië te concerten. Begin de jaren tachtig, hij is dan pas met pensioen, bespeelt Joseph Berden er de orgels van Manchester Cathedral, Liverpool Anglican Cathedral, Salford Cathedral, York Minster, enz... In Engeland weet men duidelijk zijn improvisatietalent te waarderen. E. Pratt, organist van de Liverpool Anglican Cathedral, schrijft aan Berden hierover: *'I only wish that I could come to you for lessons'*. Ook belangrijk om weten is dat het orgel van de Anglicaanse Kathedraal in Liverpool het belangrijkste orgel is van Europa (145 sprekende registers en 9.750 pijpen). Ontegenzeggelijk is de periode waarin Joseph Berden gaat concerten in het buitenland een prachtige tijdstone in zijn leven en in dat van Gil. Vandaag fonkelen haar blijde ogen nog wanneer ik haar over deze periode vraag.

Het is 1981. Jozef Berden *'moet'* met pensioen. Hij verlaat het Oostendse Muziekconservatorium als ere-directeur. Ondertussen was hij in conflict gekomen met zijn kerkelijke overheid. Echter kadert dit *'jammerlijke en oneerlijk'* voorval niet in mijn verhaal over *'Jozef Berden'*. Deze heeft eerder als doel de mens achter de veelzijdige en virtuoze orgelkunstenaar te belichten.

Jozef Berden wordt na zijn laatste kerkdienst per deurwaardersexploot, met uitdrukkelijk verbod nog *'ooit zijn orgel'* te mogen bespelen, door de Kerkfabriek ontslagen. Uit vrees dat haar dierbare echtgenoot daar ter plaatse zou ineenstorten, maant Gil hem om de kerk onmiddellijk te verlaten.

Zo verliet de 'Servus' zijn kerk en orgel; hij zou er nooit meer teruggaan, ook niet voor zijn requiemmis. Na het ontelbaar openen en sluiten van de doksaaldeur door haar man, gedurende 53 jaar, wou Gil, als verbitterde echtgenote, zelf en voor de laatste keer het slot omdraaien. *'Als coda, van wat ooit zijn levenswerk was en dan nog niet bedoeld als theatraal gebaar, maar met duidelijke afkeer, schreef Gil op de doksaaldeur een passend citaat van Socrates: Dieu seul est Juge (God alleen is rechter).'*'

Jozef Berden is ontgoocheld. Teleurgesteld in mensen. Hij begrijpt *'bij God niet'* het gebrek aan steunende houding van zogenaamde kennissen en vrienden in het conflict met de plaatselijke kerkinstanties. Maar het meest waarvan hij lijden zal, is dat zijn vingers nooit meer de klavieren van *'zijn'* orgel zullen raken. Jozef Berden sluit zich af van de buitenwereld. Zijn buitenlandse tournees interesseren hem niet meer. Hij geraakt depressief. Op een avond, legt hij zijn hoofd tegenaan de schouder van Gil, zijn vrouw en vriendin, en zegt: *'ik ben de man niet meer waarmee jij ooit trouwde'*. Vrouwen weten best, dit is een mannenvraag van hen waarvan de kracht ontbreekt om verder te gaan. Haar antwoord is simpel en oprecht: *'hoe ouder je wordt, hoe meer ik van je hou en blijf geloven in de kunstenaar die je bent'*! Jozef Berden, bevindt zich in de nacht, in de herfst van het leven. Zijn levenskracht put hij nu uit zijn tweede passie, de schilderkunst. Het geeft hem hoop. Zoals hij zich op zijn orgelrepertoire toelagde zal hij in zijn laatste levensjaren zich overmaats toelaggen op het schilderen, zeg maar het minutieus kopiëren van meesterwerken. Het zijn werkelijke prachtwerken die opnieuw zijn ongewone persoonlijkheid en wilskracht karakteriseren.

In zijn schilderwerk zoekt Jozef Berden nu de wil om verder te gaan. Hoe mooi en belovend het leven was op 12; hoe moeilijk en frustrerend het moet geweest zijn in zijn ouderdom van 71. Het is 14 november 1987. Joseph doet een ongelukkige val; twee dagen later overlijdt hij.

♂♀ **Jius est ars boni et aequi, het recht is de kunst van wat goed en billijk is:**

Wat heel bijzonder is aan de figuur 'Jozef Berden' is dat hij maar liefst *'drieënvijftig jaar'* lang, 1928-1981, organist is geweest en nog te weten in dezelfde parochie en op hetzelfde instrument. Het instrument of liever 'zijn orgel' werd vervaardigd in 1900- 1901 door het Huis Kerkhoff uit

Brussel. Omgebouwd in 1936-1937 door Huis Jules Anneessens uit Menen, volgens het ontwerp en inzicht van de toen 20-jarige Berden. Bij het vernemen van Berdens overlijden schrijft, Pierre Moreau, Studiegenoot en co-organist van de Notre-Dame de Paris, aan Gil en aan zijn zoon, Jean-François: 'Je garde le souvenir d'un ami, d'un virtuose éblouissant et d'un musicien au goût très sûr' (= ik hou de herinnering van een vriend, een schitterende virtuoso en een zelfzekere musicus). Ook anderen en niet van de minsten hebben het steeds gehad over zijn kunst, zijn improvisatietalent dat ver buiten de grenzen van onze stad en België bekend was. Zoals het vaak gebeurt bij mensen met een natuurtalent en uitzonderlijke begaafdheid werd hij in bepaalde middens niet begrepen. Hij was ook niet de mens die zich op de voorgrond plaatste. Rijzig, steeds in maatpak en met een legendarische rechtlijnigheid en terughoudendheid moest hij het hebben van zijn talent als musicus. Zo zijn er 'mindere' die hem dikwijls zijn voorgedaan. Maar het werkelijke probleem was dat Jozef Berden niet een kind was van zijn tijd. Meer hoorde hij thuis in de periode tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog, het interbellum. Tempus edax rerum, de tijd vernielde voor Joseph Berden alles! Naarmate het comfort steeg, steeg de vervreemding van de mens van de kerk als instelling. Met het tweede Vaticaans Concilie, in 1962, wordt een poging gedaan om een halt toe te roepen aan dit verloop. Men luidde een drastische verandering in en dit ondermeer bij de kerkelijke uitvaart. De eucharistieviering, diende eenvoudiger en met grotere inbreng en deelname van leken. Blokfluit, gitaar en taperecorders worden de instrumenten die het kerkelijke gebeuren muzikaal begeleiden. Joseph Berden was hierover niet te spreken. Ook anderen hebben hun ongenoegen hierover geuit. Bijvoorbeeld, Karel Jonckheere: *'De muziek van Bach miauwen ze op elektrische gitaren, we beleven een tijd waar het beste van vroeger kapot moet door onmachtige, stuntelige knoeiende dutsen'*. Na het overlijden van Berden werd in zijn herinnering de vereniging "Die Edele Orghelpupe" opgericht. De vereniging had als doel culturele activiteiten te organiseren door o.a. het geven van klassieke concerten, kamermuziek, voordrachten, enz... Ook deze vereniging stierf een stille dood door de heersende desinteresse van de (onze) moderne tijd, het gemis aan medewerking en politieke tegenstand. Ook buiten de kerk zijn er onnoemelijke zaken geweest die, al of niet, rechtstreeks invloed hebben gehad op Berdens carrière. Zoals Norbert Hostyn schrijft: *'Maar door het uitblijven van een eigen symfonisch orkest en van een orgel in het na de tweede wereldoorlog heropgebouwde kursaal kon Berdens carrière echter nooit de voorziene vlucht nemen, althans niet als kursaalorgelist en orgelist van het symfonische kursaalorkest.'* Het artistieke leven van Meester en virtuoso 'Berden' heeft zich nooit werkelijk volledig kunnen ontplooiën. Voor mij is het echter duidelijk: wat wij hebben mogen ervaren van zijn muzikale talenten zal slechts het spreekwoordelijke topje geweest zijn van een machtige berg van begaafdheid en bekwaamheid. De tijd en tijdsgeest zaten Berden echt niet mee. Meester Léandre Vilain stierf op 16 november 1945. Vandaag weten maar weinigen, slechts ingewijden, wie en wat hij was. Ook Jozef Berden overleed op 16 november! Dit jaar is dit 20 jaar geleden. Bij navraag bij zoveel willekeurige mensen, als steekproef, wie Berden was, was het verrassend hoeveel mij duidden dat hij de organist was van de Sint-Jozefskerk. En hoe bizar dat het ook mocht wezen, men dacht dat hij nog leefde!

Op de begraafplaats aan de Stuiverstraat. De eerste rij van het perk 26, halverwege. Een grafkelder, eenvoudig bekleed in arduin. Geen naam of data is er aangebracht; enkel een klein pvc-plaatje waarop staat: 'Servus Fui' (= ik was dienaar).

Met dank en vriendschap:

Mevrouw Gil Berden-Boydens.

Mevrouw Claudia Vermaut, stadsarchivaris.

De heer Eddie Van Haverbeke, Voorzitter VVF, Afdeling Oostende.

De heer Freddie Courtens, Zaalverantwoordelijke VVF, Afdeling Oostende.

De heer Yvan Van Hyfte, archivaris Sint-Jozefsparochie.

De heer en mevrouw Peter en Anja Jonckheere-Veldeman.

Geraadpleegde publicaties, artikels en/of teksten:

1. Onze-Lieve-Vrouwecollege - Oostende 1842- 1992, door Raymond Vancraeynest & Alfons de Groeve. (College der Oratorianen 1653 -1796 / Onze-Lieve-Vrouwecollege 1842- 1992).
2. 'Het Conservatorium van Oostende: 150 jaar openbaar onderwijs in muziek en woord (1849-1999)' door Roger Vanpé m.m.v. Norbert Hostyn, Mieke Felix, Vic Neiryck, Dirk Ooms, Claudia Vermaut, Omer Vilain (Reeks: Oostendse Historische Publicaties).
3. God blijft glimlachen: honderdjarige geschiedenis van de koninklijke Sint-Jozefsparochie in Oostende, door Raymond Houwen, Yvan Van Hyfte en Paul Dehem.
4. Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk, door Frans Debrabandere.
5. Orgelkunst: tijdschrift, jaargang XXVI (3) september 2003.
6. Orgelkunst: tijdschrift, jaargang XXVII (2) juni 2004.
7. La Flandre Maritime: krant.
8. De Zeewacht: krant.
9. Nieuwsblad van de kust: krant.
10. Diverse artikelen uit nationale tijdschriften en kranten (zie hiervoor archief mevrouw Gil Boydens en haar zoon Jean-François Berden).

(1) Zoals Frankrijks grootste dichter Verlaine ooit titelde in een verzamelbundel over toenmaals miskundige dichters. Over Verlaine schreef men: *L'art de Verlaine peut se résumer dans sa formule 'de la musique avant toute chose'*. Il a cassé l'alexandrin et l'octosyllabe, inventé des rythmes nouveaux, qui annoncent le 'vers libre' dont ses héritiers en poésie feront, avec plus ou moins de bonheur, usage. Même si son destin est celui d'un romantique, il n'a appartenu à aucune école. Les drames de sa vie, il les a mis en musique, cette musique verlainienne qui n'appartient qu'à lui, dans des complaintes sur le mode mineur qui chantent à l'âme et au cœur.

(2) In het geheel van denkbeelden en gevoelens betreffende het begrip 'ziel' komen in vele talen de woorden voor die adem, lucht en wind betekenen. Het Griekse woord 'psyche' (psuché) staat voor (levens-)adem, wind, blazen of lucht. Het is dan ook begrijpelijk dat de connectie staat met de alom gekende betekenis van 'laatste zucht'.

(Voor Etymologie, zie <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ziel>).

(3) 'Alles Vergängliche ist nur rein Gleichnis'; uit het meesterwerk Faust, Bergschluchten, een hoogtepunt in de literaire loopbaan van J.W. Goethe. Duitslands grootste dramaturg, dichter en romanschrijver. Johann Wolfgang Von Goethe, geboren in Frankfurt am Main op 28 augustus 1749 – gestorven in Weimar op 22.03.1832.

(Zie <http://www.literair.gent>).

(4) Boek: 'Geschiedenis van de dood'.
Lucien de Cock en Uitgeverij Davidsfonds, 2006.

(5) Beschouwing: Alexander de Grote zag in een knekelhuis de filosoof Diogenes, die tussen de botten aan het zoeken was. 'Wat zoek je toch?', vroeg Alexander, waarop de filosoof antwoordde: 'Ik zoek de beenderen van uw vader en de botten van mijn slaaf, maar ik kan ze niet vinden. Ze zijn hier allemaal gelijk'.

Zie boek: 'Zandloper, zeis en Pierlala', Dr. G.T. Haneveld. TDS/Utrecht, Réchel Buitenrust Hetteema – Van Coevorden, 1995.

(6) Leonardo da Vinci - ° Vinci 1452 -:

De grafplaats van Leonardo da Vinci, denk ik, is een schoolvoorbeeld van mijn betoog.

Aanvankelijk bijgezet (+ 2 mei 1519) in een grafmonument in het klooster van de Saint-Hubertkerk in Amboise (Loire) in Frankrijk. Tijdens de Hugenotenoorlogen werd met gewelddadige vernieling en verwoesting (rond 1562) niet enkel zijn grafplaats in de kerk geopend. De restanten van Leonardo, van kardinalen en andere hoogwaardigheidsbekleders werden naar een knekelput gebracht. Vandaag wordt Leonardo da Vinci nog steeds geprezen als buitengewoon geniale persoonlijkheid en dit zelfs bij het gebrek aan een echte grafplaats.

Zie: Meesters der schilderkunst (oorspronkelijk: *Classici dell'Arte*), uitgegeven door Ettore Camesasca.

(7) Zij en ik, en misschien nog enkele anderen, weten hoe handen kunnen bloeden als je met acaciatakken een Jesus-kroon vlechten moet.

(8) 'De Zwarte Madam': Het eerste album van Willy VANDERSTEEN. Dit album verscheen voor het eerst in 1949. Een pracht van een verhaal en uiterst vernieuwend voor die tijd! Dit album is verhaal- en tekentechnisch een meesterwerk!

Inhoud: Een bende, die zich 'De Kwade Hand' noemt, steelt het goud van de Nationale Bank van België. Deze bende bestaat uit drie kwelgeesten die luisteren naar de namen, De Zwarte Madam, Lange Wapper (stad Antwerpen) en Kludde (Kludde is in de volksmond van de stad Temse in de Scheldestreek in België een waterduivel). De Zwarte Madam, steeds gekleed in het zwart, heeft een gezegde en dit luidt: 'Gardavoe' (Gardes à vous).

(9) De kleur waardoor men rouw aan de dag legt: zwart is algemeen in Europa, wit in China, violet in Turkije, geel in Egypte, lichtbruin in Perzië

(10) Onvolprezen Oostends historicus en oprichter van een belangrijk Oostends schaduwarchief.

(11) Fijn om weten is dat de tekst van dit lied geschreven werd door Hendrik Baels, Oostendenaar, Gouverneur van West-Vlaanderen en vader van Liliane, Prinses van Retie (zie Leopold III).

(12) (rooms-katholiek) Godsdienstige namiddag- of avondroefening, veelal als volksliturgie in de plaats gekomen van de officiële vespers (laudes vespertinae), die met de zegen van het H. Sacrament besloten wordt (muziek en het gezang daarbij).

Zie: Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal.

(13) Toussaint De Sutter: Geboren in Gent op 10 april 1889 en overleden in Fréjus (Frankrijk) op 02 december 1959. Benoemd op 28 juni 1919 tot directeur van de Oostendse Muziekacademie. In 1920 aangesteld als tweede dirigent van het kursaalorkest. Onder zijn directoraat, in 1926, wordt de academie, een conservatorium. In 1936 verlaat hij het Oostendse Conservatorium om directeur te worden van het Koninklijk Muziekconservatorium van Gent.

Zie: 'Het Conservatorium van Oostende: 150 jaar openbaar onderwijs in muziek en woord (1849-1999)' door Roger Vanpé m.m.v. Norbert Hostyn, Mieke Felix, Vic Neiryneck, Dirk Ooms, Claudia Vermaut, Omer Vilain (Reeks: Oostendse Historische Publicaties).

Zie ook: <http://archieff.oostende.be>.

(14) Angélique Cardinael: Geboren in Lier op 28 mei 1872 en overleden in Oostende op 07 juni 1932. Ongehuwd. Was muzieklerares piano van 1891-1932. Zij was laureaat in 1892-1893: Kamermuziek en in 1894-1895: Piano.

Zie: 'Het Conservatorium van Oostende: 150 jaar openbaar onderwijs in muziek en woord (1849-1999) door Roger Vanpé m.m.v. Norbert Hostyn, Mieke Felix, Vic Neiryneck, Dirk Ooms, Claudia Vermaut, Omer Vilain (Reeks: Oostendse Historische Publicaties).

Zie ook: mevrouw Gil BOYDENS.

Zie ook: Burgerlijke Stand Stad Oostende.

(15) Irene Crastellie de Dormael: Geboren in Parijs op 24 december 1898 en overleden in Oostende op 21 augustus 1967. Van Franse nationaliteit. Haar ouders waren Jean Crastellie de Dormael en Maria Gravin de Tallien. Ze was gehuwd met Casimir Felix de Witkowski, van Poolse nationaliteit. Beiden waren van nobiliteit.

Zie mevrouw Gil BOYDENS.

Zie Burgerlijke Stand Stad Oostende.

(16) Het Lemmensinstituut: vanaf het midden van de 19de eeuw liet de nood aan kerkmuzikale hervormingen zich sterk voelen. Er was maar weinig participatie van het volk aan de liturgie. Ook de kerkmuziek verkeerde in een belabberde toestand. In grote kerken werden vaak orkestmissen opgevoerd, waardoor er weinig ruimte bleef voor volkszang. Kleine parochies beperkten zich tot bedenkelijke uitvoeringen in het gregoriaans.

Eén van de belangrijkste Belgische hervormers van de kerkmuziek was Jacques-Nicolas Lemmens (1823- 1881). Hij was docent orgel aan het Conservatorium van Brussel en een musicus met internationale faam. Lemmens profileerde zich sterk als specialist in het gregoriaans en de begeleiding ervan op orgel. Het was dan ook vanzelfsprekend dat hij de eerste directeur werd van 'L' école de musique religieuse', het latere Lemmensinstituut.

De instelling was in 1879 op verzoek van de Belgische bisschoppen in Mechelen opgericht. Het eerste academische jaar startte op 2 januari 1879. Het eerste artikel van het toenmalige huisreglement vermeldt dat "l'école de musique religieuse a pour but de former l'artiste catholique". Lemmens echter stierf bij het begin van het derde academiejaar op 30 januari 1881. Op het studieprogramma stonden, naast harmonie en contrapunt, vooral orgel, liturgie, gregoriaans en Latijn. Hiermee was tevens de toon gezet voor de verdere evolutie van het instituut. Hierbij dient gezegd dat de artistieke interesses van de directeurs steeds in belangrijke mate de klemtonen hebben gelegd bij de invulling van het studiecursus!

Lemmens werd opgevolgd door Edgard Tinel. Hij verruimde het opleidingsmodel met muziektheorie, koördirectie en compositie. In 1909 verlaat Tinel het instituut om directeur te worden van het Conservatorium te Brussel. Hij wordt opgevolgd door directeur Aloys Desmet. In 1917 volgt Jules Van Nuffel hem op na diens dood. Daarna was het de beurt aan Kanunnik Jules Vyverman (directeur van 1952 tot 1962). Onder deze laatste directoraten kende het instituut een verdere en grote expansie. Kanunnik Van Nuffel gaf de koorzang en koördirectie een prominente plaats in de opleiding. Deze koerswijziging zal vermoedelijk te maken hebben met het feit dat Van Nuffel ook dirigent was van het internationaal befaamde Sint-Romboutskoor van de Mechelse kathedraal. De praktijk had hem overtuigd dat een degelijke vorming in koorzang en koördirectie sterk kon bijdragen tot de heropleving van de liturgische muziek in de parochies. De inspanningen van Van Nuffel resulteerden in 1954 in een koninklijk besluit dat enkele laureaatdiploma's van het instituut gelijkstelde met de eerste prijzen van de conservatoria.

Kanunnik Jozef Joris (van 1962 tot 1988) zorgde voor een tweede expansie. De onderwijsideeën van zijn voorgangers werden onder zijn leiding verder uitgebouwd en wettelijk vastgelegd. Zijn niet-aflatende inzet voor de uitbouw van een muziekpedagogische afdeling werd in 1967 bekroond met de officiële erkenning van het diploma 'regentaat muzikale opvoeding'. Er was zo een gestage groei van het studentenaantal: in 1968 waren er 86 leerlingen en niet minder dan 33 docenten. Deze evolutie bracht met zich mee dat het instituut bijna 'letterlijk' uit zijn voegen barstte. In 1968

verhuisde het naar Leuven, waar het zijn intrek nam in het oude klooster van de Alexianen aan de Herestraat. Sindsdien heeft het Lemmensinstituut resoluut de kaart getrokken van de campusgedachte. In tegenstelling tot de traditionele conservatoria waar je enkel lessen volgt, werd er in het Lemmens vijf dagen per week van 's morgens tot 's avonds samen geleefd en gestudeerd. Amper drie jaar na de verhuizing voegde Kanunnik Jozef Joris de oprichting van de eerste wettelijk erkende muziekhumaniora toe aan zijn adelbrieven.

Vandaag behoort de afdeling hoger onderwijs van het Lemmensinstituut na de hervorming van het hoger onderwijs tot de "Hogeschool voor Wetenschap en Kunst". Het levert dus diploma's af in de bachelor-masterstructuur. Het zijn dezelfde diploma's als deze die aan een conservatorium kunnen behaald worden: Master in de Muziek, met afstudeerrichtingen in 'instrument' (viool, blazers, piano, orgel, e.a.), 'Zang', 'Jazz en lichte muziek', 'woordkunst' en de 'Muziektheorie en schriftuur' (met o.a. compositie). Enig in Vlaanderen is daarenboven de opleiding 'Master in de Muziektherapie' (waarvoor er wordt samengewerkt met de faculteit psychologie van de Katholieke Universiteit Leuven).

Zie website: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Lemmensinstituut>.

Zie website: <http://www.tertio.be/archief/2004/T214/T214-k2.htm>.

(17) Léandre Ghislain Vilain: geboren in Trazegnies, een dorp tussen Charleroi en La Louvière, provincie Henegouwen, op 26 februari 1866 en gestorven in Oostende op 16 november 1945. Getrouwd met Clara Amelie Van Weddingen. Zij was in Wetteren geboren op 11 september 1874 en in Oostende overleden op 28 augustus 1947.

Hij was orgelist, componist, docent.

Zoals dat vaak gebeurt bij een biografie van grote en/of beroemde mensen zal het blijkbaar voor Léandre Vilain niet anders geweest zijn, te weten dat deze steeds op effect wordt berekend. Het verhaal gaat dat er een lokale edelman, de priester van het dorp, een voorstel doet. Hij belooft de goede man dat wanneer hij een geschikte orgelist vindt, hij dan de kosten draagt voor de installatie van een orgel in de kerk. Léandre Vilain zou onder druk van zijn ouders de orgelstudies aangevat hebben aan het Lemmensinstituut in Mechelen.

Van huize uit had Vilain geen connecties met muziek. Vader was opzichter bij de koolmijnen van Courcelles. Aanvankelijk studeerde hij dus aan het Lemmensinstituut in Mechelen. Maar na de dood van J.N. Lemmens, gaat hij, in 1881, studeren aan het Conservatoire Royal de Bruxelles. Daar behaalde hij de eerste prijzen 'geschreven harmonie' (1886), 'orgel' (1886), 'praktische harmonie' (1887) en het bekwaamheidsdiploma orgel (1889). Léandre Vilain was Franstalig en Nederlands onkundig. Dit laatste zal, in die tijd, in Vlaanderen, geen probleem geweest zijn voor de uitbouw van de briljante carrière die hij heeft gehad. Op 03 maart 1890 wordt hij, na een vergelijkende proef, aangesteld als titularis-organist van de Oostendse hoofdkerk in opvolging van August Wiegand die naar Sidney (Australië) was geëmigreerd. Tevens werd hij opvolger van Wiegand als organist van het Kursaal. In september 1902 werd hij benoemd tot leraar orgel aan het Koninklijk Conservatorium in Gent als opvolger van Joseph Tilborghs (tot 1931). In het Kursaal bracht hij naast eigen werk in een virtuoze stijl, bewerkingen van populaire klassieke en romantische werken, waardoor hij tegemoet kwam aan het verlangen van de lokale burgerij en de toeristische elite. Vilain was een mondaine figuur en bekend van de 'bijna' dagelijkse concerten die onder zijn impuls tijdens het seizoen in het Kursaal werden georganiseerd. Hij gaf concerten in Engeland, Frankrijk, Italië en Spanje. Zijn orgelcomposities, w.o. Marche Funèbre, Invocation en Alleluia zijn laatromantisch. Op 03 maart 1940 vierde Vilain zijn gouden jubileum als organist. Voor de gelegenheid werd op het oksaal van 'zijn' kerk een herdenkingsplakket aangebracht om hem te huldigen. Vijf jaar later, op 16 november 1945, overlijdt hij op de leeftijd van bijna 79 jaar.

Zie: Norbert Hostyn, De orgelkunstenaar Léandre Vilain 1866- 1945, in Ostendiana, dl.4, 1982.

Zie: <http://archiefoostende.be>

Zie: Burgerlijke Stand Stad Oostende.

(18) Pastoor De Meester: Alfred Aimé Marie De Meester is de derde pastoor van de Sint-Jozefsparochie. Geboren in Brugge op 16 november 1878 en overleden in Oostende op 09 januari 1952. Zoon van Alphonse De Meester en Jeanne Marie De Saint Roch.

Priester gewijd op 21 september 1901. Leraar benoemd op 24 september 1901 van de "poësisklas" aan het Sint-Lodewijkscollege te Brugge, pastoor in Nieuwpoort op 20 augustus 1920 en op 16 januari 1930 pastoor te Oostende (pastoor= priester aan wie door de bisschop de kerkelijke zorg over een parochie is toevertrouwd). Om de man te typeren een fragment uit de tekst van zijn bidprentje: *'Met zijn schrandere geest, zijn rijk gemoed, zijn veelzijdige ontwikkeling, zijn teergevoelig hart heeft hij aan ontelbaren troost, vreugde, hulp, raad, geluk en levensvreugde gebracht. Zijn hoge cultuur belette hem niet zich thuis te voelen bij de mindere man.'*

Zie: 'Het Conservatorium van Oostende / 150 jaar openbaar onderwijs in muziek en woord (1849-1999) door Roger Vanpé m.m.v. Norbert Hostyn, Mieke Felix, Vic Neiryneck, Dirk Ooms, Claudia Vermaut, Omer Vilain (Reeks: Oostendse Historische Publicaties).

Zie ook: <http://archiefoostende.be>.

Zie ook: Burgerlijke Stand Stad Oostende.

Zie ook: Archief VVF Afdeling Oostende.

Zie ook: Archief mevrouw Gil Berden-Boydens.

(19) Jean Joseph Petit: geboren in Eine, deelgemeente van Oudenaarde, provincie Oost-Vlaanderen, op 27 juli 1879 en gestorven in Oostende op 26 maart 1964. Hij was getrouwd met Madeleine Joséphine Van Isegem. Zij was geboren in Oostende op 02 februari 1884 en overleed op 24 augustus 1953.

Laureaat in 1901 van het Lemmensinstituut in Mechelen. Hij was de eerste orgelist-titularis van de Sint-Jozefskerk. Het orgel was van het 'huis Emile Kerkhoff – Manufacture d' orgues' uit Brussel. De officiële inhuldiging van het orgel vond plaats op 22 augustus 1901.

Jean Petit was aandeelhouder van Cinéma Moderne, gelegen in de Kapellestraat, waar hij piano speelde of zong tijdens filmvertoningen. Maar zijn hoofdactiviteit was een wijnhandel: 'Vins et Spiritueux', gelegen in de Euph. Beernaertstraat 50, in Oostende.

Zie: 'Het Conservatorium van Oostende / 150 jaar openbaar onderwijs in muziek en woord (1849-1999) door Roger Vanpé m.m.v. Norbert Hostyn, Mieke Felix, Vic Neiryneck, Dirk Ooms, Claudia Vermaut, Omer Vilain (Reeks: Oostendse Historische Publicaties).

Zie ook: <http://archiefoostende.be>.

Zie ook: Burgerlijke Stand Stad Oostende.

Zie ook: Archief VVF Afdeling Oostende.

Zie ook: Archief mevrouw Gil Berden-Boydens.

Zie ook: God blijft glimlachen: honderdjarige geschiedenis van de koninklijke Sint-Jozefsparochie te Oostende, door Raymond Houwen, Yvan Van Hyfte en Paul Dehem.

(20) Maxime Vanneste: geboren in Duinkerke (Frankrijk) en overleden in Oostende op 08 januari 1930. Organist, pianist, leraar.

Behaalde aan het Koninklijk Conservatorium van Gent in 1906 een tweede prijs harmonie (P.Lbrun), in 1907 een eerste accessief fuga-compositie (E.Mathieu) en in 1908 een eerste prijs orgel (Léandre Vilain). In het Kursaal werd hij tweede assistent-dirigent: in 1919 van L. Jehin en in 1922 van F. Rasse. Hij was er tevens huispianist. Vanaf 1922 tot aan zijn dood was hij leraar piano aan het Oostendse Muziekconservatorium. Een functie die hij combineerde met het ambt van leraar muzikale opvoeding aan het Koninklijk Atheneum.

Zie: God blijft glimlachen: honderdjarige geschiedenis van de koninklijke Sint-Jozefsparochie in Oostende, door Raymond Houwen, Yvan Van Hyfte en Paul Dehem.

Zie ook: <http://archiefoostende.be>.

Zie ook: Lexicon van de muziek in West-Vlaanderen, Brugge.

(21) Flor Baron Peeters: Frans Florentinus Peeters. Geboren in Thielen op 04 juli 1903. Overleed in Antwerpen op 4 juli 1986. Hij was de jongste in een gezin van elf kinderen. De componist groeide op in een muzikale omgeving en werd al snel geboeid door het artistieke milieu. Gedurende zijn middelbaar onderwijs in Herentals en Turnhout studeerde hij piano, orgel en viool. Toen hij zestien was begon Peeters zijn studies aan het Lemmensinstituut. Daar kreeg hij les van Lodewijk Mortelmans (compositie), Jules van Nuffel (gregoriaanse muziek en analyse) en Oscar Depuydt (orgel en liturgische improvisatie). Na zijn studies in 1921 werd hij tweede organist aan de Sint-Romboutskathedraal in Mechelen. Twee jaar later werd hij orgelleraar aan het Lemmensinstituut en titularis organist aan de Sint-Rombouts. Verder doceerde hij ook orgel in Gent, Tilburg en in het Koninklijk Vlaams Conservatorium van Antwerpen. Tussen 1952 en 1968 was hij er zelfs directeur. Peeters gaf jaarlijks meesterklassen in Amerika en sinds 1968 ook in Mechelen. Als organist kende hij zowel binnen als buiten Europa bijzondere faam en gaf concerten over de hele wereld. Tot zijn vast repertoire behoorden naast eigen composities ook werk van Bach, Widor en bovenal Franck. Bovendien genoot Peeters ook als pedagoog aanzien; hij was de initiator van de cursus muziekpedagogie aan het Belgische conservatorium. De componist kreeg tijdens zijn leven talrijke onderscheidingen, waaronder een eredoctoraat aan de University of America (1962) en aan de Katholieke Universiteit Leuven (1971). In 1971 werd Peeters in de adelstand verheven met de titel van Baron en een jaar later mocht hij zich ereburger van Turnhout noemen.

Zie: <http://www.cebedem.be/composers/peeters-flor/nl>.

(22) Marinus de Jong: geboren op 14 augustus 1891 in het Nederlandse Oosterhout (Noord-Brabant) en overleden op 13 juni 1984 te Ekeren, provincie Antwerpen.

Inderdaad zoals zijn voornaam deed vermoeden, is Marinus de Jong van geboorte Nederlander. Als het vijfde kind van twaalf, in een arbeidersgezin, heeft de Jong nooit zijn bescheiden afkomst verloochend. Terecht ging hij er fier op dat hij 'door noeste arbeid', naar het voorbeeld van zijn ouders, zijn rechtmatige plaats had veroverd. Een zekere ruigheid was hem hierbij wel eigen gebleven. Al heel vroeg kwam het talent van de Jong naar boven. Met hulp van plaatselijke mecenasen kreeg hij de gelegenheid om professionele muziekstudies te ondernemen. Zo werd hij op vijftienjarige leeftijd toegelaten op het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium van Antwerpen (dat dichterbij lag dan dat van Amsterdam) bij Emile Bosquet (piano) en Lodewijk Mortelmans (fuga). Om aan de kost te komen, speelde hij als altist mee in verschillende Antwerpse orkesten. De Jong werkte zo hard dat hij overwerkt geraakte. Toen de eerste Wereldoorlog uitbrak trok hij zich terug in zijn geboortedorp. Nederland bleef immers buiten de vijandelijkheden. In de bekende Benediktijnenabdij van Oosterhout kwam hij tot rust. Daar ontdekte hij het Gregoriaans dat altijd een van zijn belangrijkste inspiratiebronnen zou blijven. In 1915 verscheen zijn opus 1, een bescheiden, tweestemmige Missa Ave Maria. In die jaren bekwaamde hij zich als organist. Onmiddellijk na de wapenstilstand keerde hij terug naar Antwerpen. In het Conservatorium won hij, in 1919, de compositiewedstrijd 'De Vleeshouwer' met een Prelude en tripelfuga, opus 2 voor orgel. Sindsdien integreerde hij zich volledig in het Vlaamse muziekleven. De Noord- werd Zuid-Brabander. Hij trouwde met de Belgische pianiste Johanna Corthals (+1979), een huwelijk dat kinderloos zou blijven. In 1926 nam hij de Belgische nationaliteit aan. Als pianovirtuoos ondernam de Jong in 1920 een kunstreis door de Verenigde Staten van Amerika en gaf er recitals in New York en andere grote centra. Niettegenstaande de vele concerten en zijn drukke pedagogische activiteit was Marinus de Jong een uiterst vruchtbaar componist, die zowat alle genres beoefende. Eén van zijn belangrijkste werken is het oratorium 'Hiawatha's Lied' op.37 (1933- 1947) naar het Indiaanse epos van de Amerikaanse dichter H.W. Longfellow in de Vlaamse herdenking van Guido Gezelle.

Zie: <http://www.cebedem.be/composers/peeters-flor/nl>.

Zie: <http://www.svm.be>.

(23) Staf Nees: geboren te Mechelen op 02 december 1901 en er gestorven op 25 januari 1965. Hij was beiaardier, componist en organist. Nees studeerde aan het Conservatorium en het Lemmensinstituut in Mechelen. In 1924 werd hij er leraar benoemd. In 1932 volgde hij zijn leraar

voor beiaard, Jef Denyn, op als stadsbeiaardier en in 1944 als directeur van de Beiaardschool. Onder zijn directeurschap verwierf de beiaardschool het predicaat 'Koninklijk' en verkreeg ze de oefenbeiaard in het torentje van Hof van Busleyden. Daarnaast ontplooidde hij een intense muzikale activiteit als organist, koordirigent, componist en leraar aan het Lemmensinstituut. Hij maakte concertreizen in verscheidene Europese landen, de Verenigde Staten en Canada. Staf Nees werd vaak gevraagd als adviseur bij het installeren van nieuwe orgels of bij de verbouwing van bestaande. Zijn composities omvatten naast werken voor beiaard, orgel en piano ook liederen, missen, cantates en oratoria.

Zie: <http://nl.wikipedia.org>.

(24) Kanunnik Jules Van Nuffel: Van Nuffel werd geboren in Hemiksem op 21 maart 1883 en overleed in Wilrijk op 25 juni 1953. Zoals vaak bij 'de groten' in de muziekwereld vormt muziek sinds zijn jongste jeugd een constante in het leven van Van Nuffel. Zijn ouders, hoewel geen musici, lepen als het ware de liefde voor muziek in. Tijdens zijn studies aan het Klein en Groot Seminarie (1892- 1907) wist Van Nuffel zijn aangeboren muzikale talenten te ontplooien onder leiding van Oscar Depuydt en Edgar Tinel. Maar toch is Van Nuffel te beschouwen als een autodidact. Hierin wist hij zichzelf te bekwamen door zich aan een constante studie en analysering van partituren van grote meesters als Bach en Wagner te wijden.

Niet iedereen vond deze manier van zelfstudie ontvankelijk. Ondermeer Tinel had zo zijn twijfels en bedenkingen. In 1907 zet Van Nuffel zijn studies voort aan het Lemmensinstituut. Achteraf bleek dit niet zo een goede keuze; hij had er herhaaldelijk fikse woordwisselingen. Na drie maand hield hij het voor bekeken en verliet het instituut. Na zijn priesterwijding werd 'Van Nuffel' leraar aan het Klein Seminarie in Mechelen.

Gedurende heel zijn leven verbleef en werkte hij te Mechelen. Hij componeerde en bijna al zijn werken waren bestemd voor het beroemde Sint-Romboutskoor. Bovendien werden deze composities gecreëerd in de sfeer en de ruimte van de machtige Sint-Romboutskathedraal. Na een uitvoering van zijn 'psalm Super flumina Babylonis' kreeg hij in 1916 opdracht om het Sint-Romboutskoor 'weer' op te richten. Onder zijn leiding werd dit koor een van de belangrijkste van ons land. Bij grote kerkelijke feestdagen werden met het voltallige koor de liturgische diensten in de Kathedraal opgeluisterd. Het waren hele evenementen waarbij de kathedraal stampvol zat.

In 1918 wordt 'Van Nuffel' directeur van het Lemmensinstituut na het directeurschap van Aloys Desmet. Het instituut maakte toen door de oorlogsjaren een moeilijke periode door. Het leerlingenpeil daalde en er was een voortdurend tekort aan fondsen en middelen.

Onder Jules Van Nuffels leiding kwam er ondermeer een lerarenkorps tot stand waardoor het Lemmensinstituut opnieuw tot bloei kwam. Hij wist de status van het instituut als belangrijke kerkmuziek in België te bevestigen als te verstevigen. Naast zijn taak als voordrachtgever en redacteur combineerde hij het ambt van directeur met 101 muzikale bezigheden. Voordrachtgever en redacteur, enz. In 1932 wordt hij benoemd tot lector voor muziekgeschiedenis aan de Katholieke Universiteit van Leuven en wordt lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Uiteraard mag men de enorme compositorische productiviteit van het fenomeen 'Van Nuffel' niet vergeten! In 1926 wordt Jules Van Nuffel benoemd tot ere-kanunnik aan het Metropolitaans Kapittel en tot Geheim Kamerheer van de Paus in 1946, ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het Sint-Romboutskoor. In tegenstelling tot bepaalde bronnen is 'Van Nuffel' nooit tot Bisschop benoemd! Hij was tevens stichtend lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Letteren, Wetenschappen en Schone Kunsten van België (1938) en lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde in Leiden.

Het onregelmatig leven gecombineerd met zijn steeds overvolle agenda zullen zijn gezondheid ondermijnen. In 1943 werd een oogkwaal vastgesteld die hem geleidelijk blind maakte. Dit feit bemoeilijkte hem in het verdere leven als componist en koorleider.

Zoals zovele kunstenaars en geleerden was 'Van Nuffel' een verstrooid man. Later bleek dat deze verstrooidheid te maken had met aderverkalking, een ziekte die hem uiteindelijk zal vellen. In

augustus 1952 wordt hij opgenomen na een beroerte in het Sint-Augustinus ziekenhuis in Wilrijk, waar hij op 25 juni 1953 overleed.

Zijn muziek is laatromantisch van karakter en getuigt van een diepe en sterke bewogenheid. Een perfecte kennis van de stemmogelijkheden en koor liggen aan de basis van zovele prachtige muziekwerken. Het is opmerkelijk dat de composities van 'Van Nuffel' na 60-70 jaar nog steeds sterk aanspreken en voorbeeldig blijken.

Zie: <http://www.scriptieprijs.be/nl>.

Zie: <http://www.olvkoor.be>.

(25) Kanunnik Jules Vijverman: geboren te Mechelen op 06 januari 1900 en overleden in Antwerpen op 15 december 1989. Hij was directeur van het Lemmensinstituut van 1952 tot 1962. Hieraan verbonden had hij de leiding van het internationaal befaamde Sint-Romboutskoor (zie Van Nuffel). In zijn studieerplan kwam de grote nadruk te liggen op het vocale in de vorm van koorzang en koordirectie met als repertoire het gregoriaans, de oude (Vlaamse) polyfonie en de eigentijdse (Vlaamse) religieuze liturgische muziek.

Zie: <http://www.olvkoor.be>.

Zie: <http://lemmens.wenk.be>.

(26) Joseph Jongen: geboren in Luik op 14 december 1873 en overleden in Sart-Lez-Spa op 12 juli 1953. Belgische componist. Hij wordt beschouwd als één van de grootste componisten uit de eerste helft van de 20ste eeuw. Hoewel iedereen hem beminde en waardeerde, was Jongen er de man niet naar om zichzelf of zijn muziek in de schijnwerpers te plaatsen. Hij hield er wel van de werken van zijn collegae te dirigeren en in première te laten gaan om ze op die manier aan het grote publiek voor te stellen. Het oeuvre dat hij nalaat, weerspiegelt deze opmerkelijke en uitzonderlijke persoonlijkheid die steeds gekenmerkt was door grote verscheidenheid en diepe rijkdom. Joseph Jongen studeerde op jonge leeftijd aan het conservatorium van Luik. Hij volgde er fuga en compositie bij J. Radoux. Harmonie bij S. Dupuis, orgel bij Ch. Danneels en piano bij J. Ghymers. In 1897 haalt hij de Prijs van Rome met zijn cantata Comalaen. Daarna reisde hij door Italië, Duitsland en Frankrijk. In 1903 wordt hij benoemd tot leraar harmonie aan het conservatorium van Luik. Jongen was lid van de Koninklijke Academie van België, van de Accademia Santa Cecilia in Rome en corresponderend lid van het Institut de France. In 1920 werd hij leraar contrapunt en fuga aan het Conservatorium in Brussel en in 1925 werd hij er directeur tot 1939. Tussen 1919 tot 1926 leidde Jongen de 'Concerts Spirituels' in Brussel. Aanvankelijk stond hij onder invloed van César Franck, maar vrij vlug evolueerde zijn muziek qua inspiratie, elan en formele opbouw naar de impressionistische Waalse School. Jongen componeerde onder meer symfonieën en symfonische gedichten, waarvan 'Fantaisie sur deux Noëls populaires Wallons' het bekendste is. Verder een symfonie voor orgel en orkest, drie suites, concerten voor verscheidene instrumenten, veel kamermuziek, een opera, liederen, koren, orgel- en pianomuziek en verder een mis voor koor-, soli-, orgel- en koperensemble. Zijn orgelmuziek behoort tot het belangrijkste van de zgn. Belgische School. Zie: <http://telemat.kbr.be>.

(27) Paul de Maleingreau: geboren in Trélon-en-Thiérache op 1887 en gestorven in Brussel op 1956. Orgelist en componist. Leraar orgel aan het Koninklijk Conservatorium van Brussel. Studeerde aan het Lemmensinstituut waar hij leerling was van Edgar Tinel. Het gezamenlijke werk van 'de Maleingreau' vindt zijn inspiratie in de gregoriaanse muziek. Bijna al zijn werken zijn composities voor orgel. Paul de Maleingreau wordt vandaag beschouwd als één van de grote Waalse musici. Zijn oeuvre bevat onder meer twee symfonieën en composities voor orgel, piano en viool als enkele melodieën.

Zie: <http://www.kunstbus.nl>.

(28) Raymond Moulaert: geboren in Brussel op 4 februari 1875 en overleden in Ukkel op 18 januari 1962. Na zijn studies aan het Koninklijk Conservatorium van Brussel wordt hij er leraar

voor piano, harmonie en contrapunt. Tussen 1939 en 1943 is hij tevens leraar voor compositie aan de Muziekkapel Koningin Elisabeth. In 1958 werd hem voor zijn gehele werk de vijfjarige staatsprijs voor muziek toegekend. Hij schreef ook symfonische muziek, belangrijke harmoniestukken voor orkest, fanfares, concerten en kamermuziek.

Zie: <http://www.lamediatheque.be>.

(29) Jean Absil: geboren in Bonsecours, provincie Henegouwen, op 23 oktober 1893 en overleden in Brussel op 02 februari 1974. Studeerde orgel en compositie aan het Koninklijk Conservatorium van Brussel (o.a. bij Paul Gilson) om vervolgens alle mogelijk onderwijs en technische vorming te volgen tot muziekcompositie. Aanvankelijk wenste hij een carrière als organist, maar vlug gaat hij over tot componeren. Na de Eerste Wereldoorlog geraakt hij beïnvloed door diverse nieuwe en eigentijdse muziek. In 1922 haalde hij de Prijs van Rome en wordt leraar contrapuntiek (= toepassing en kunst van het contrapunt) in het Brusselse Conservatorium. Van 1923 tot 1958 had hij de leiding over de Muziekacademie in Etterbeek. Bovendien was hij directeur van de 'Classe des Beaux-Arts, Academie Royale de Belgique'. In 1968 wordt hij resident-directeur van deze academie. De composities van Absil zijn gekenmerkt door een zeer duidelijke en eigen stijl doorspekt van een eigentijdse moderniteit op basis van zijn klassieke vorming. Hij is een bezeten componist die een 160 werken schreef, bevattende namelijk concerten, 4 symfonieën, 3 theaterstukken, piano- en kamermuziek en instrumentale en vocale muziek. Absil is één van de belangrijkste Belgische vertegenwoordigers van de moderne muziek. Zie: <http://www.lamediatheque.be>.

(30) Het orgel (met 34 registers) wordt omgebouwd en uitgebreid.

De uiteindelijke samenstelling is:

Groot Orgel: *Montre 16, Montre 8, Diapason 8, Bourdon 8, Harmonic Fluit 8, Viola di Gamba 8, Fluit 4, Prestant 4, Octaaf 2, Fournituur, Cymbel, Cornet, Bombarde 16, Trompette 8, Klaroen 4.*

Positief: *Bourdon 16, Zingend Principaal 8, Orkestfluit 8, Zweigel 4, Gemshoorn 4, Larigot 1 1/3, Mixtuur, Progressio 3- 5, Clarinette 8, Tremolo. Het geheel in een zwelkast. Budgetaire redenen zijn de oorzaak dat het positief, ingebouwd in een zwelkast, geen orgelfront kreeg, zodat tot op heden 'De Visu' de toevoeging van een positief niet 'positief' werd onthaald. In de volksmond spreekt men vandaag nog steeds over de 'bak van Berden'.*

Réciet: *Bourdon 16, Fluit & Bourdon 8, Vox celestis 8, Aeoline 8, Fluit 4, Mixtuur, Kwint, Octaaf 2, Hobo 8, Trompet 8, Vox humana 8, Tremolo. Het geheel in een zwelkast.*

Pedaal: *Open Fluit 16, Subbas 16, Kwint 12, Bourdon 8, Fluit 4, Fluit 2, Bombarde 16, Trompet 8, Klaroen 4.*

De speeltafel wordt voorzien van de nodige manueel- en pedaalkoppelingen alsmede van octaafkoppelingen +4 en +16 en een crescendo genraal. De winddruk wordt 145 mm/wk in de magazijnbalg, 136 mm/wk voor het Groot Orgel, 130 mm/wk voor het Positief en 129 mm/wk voor het Réciet. Zie: 'Die Edele Orghelpupe', Stichting 'De vrienden van Joseph Berden' 1999 (met dank aan mijn vriend Yvan Van Hyfte). Zie: Archief mevrouw Gil Berden-Boydens.

(31) Het programma dat Berden bracht was: Sonate Eroïca op.94 van Joseph Jongen, Prière van N.J. Lemmens, de gekende Fantasie Symphonie van Flor Peeters, en vooral de wereldpremière van zijn eigen Caprices. Dit laatste is te beschrijven als een verrassend 'patriottisch' scherzo dat Jozef Berden componeerde naar aanleiding van de toenmalige onafhankelijkheidsfeesten (150 jaar België) en was opgedragen aan ons Vorstenpaar. Tot slot speelde hij de finale uit de Eerste Sonate van Alexandre Guilmant. Op 27 juli 1981, bijna een jaar na zijn optreden in de Notre-Dame in Parijs, ontvangt Jozef Berden, een schrijven van 'De Secretaris van de Koningin, de heer B. Cardon de Lichtbuer'. In dit schrijven wordt Berden bedankt voor de opvoering die hij aan de Vorsten had

opgedragen ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van België en de vijftigste verjaardag van de Koning. Zie: Archief mevrouw Gil Berden-Boydens.

(32) John Scott Whiteley: won in 1976 de Eerste Prijs in de National Organ Competition of Great Britain. Sindsdien treedt hij op in orgelrecitals doorheen Europa, de VSA en Australië. In 1998 werd hij verkozen als lid van de Council of the Royal College of Organists. Hij schreef een boek over de Belgische componist Joseph Jongen en is gekend voor zijn artikelen over diverse wereldlijke musici. Zie: Archief mevrouw Gil Berden-Boydens.

The image shows a handwritten musical score for the hymn "Hodie Christus Natus Est". The title is written in a cursive hand at the top. Below it, the text "(Opus) DEDICATUM REBUM REGI JESU NAZARENO" and the composer's name "J. BERDEN." are written. The tempo and mood are indicated as "Moderato, con Brío". The score is written for organ, with staves for the right hand (RH) and left hand (LH). It features various musical notations, including treble and bass clefs, time signatures, and dynamic markings such as "mf", "Allegro non troppo", and "Moderato". The score is divided into sections, with Roman numerals I and II marking different parts. The handwriting is clear and professional, typical of a composer's manuscript.

Compositie opgemaakt door Joseph Berden (archief Gil Berden- Boydens).